

Allmän SiS-rapport  
1995:3

# Att arbeta med familjer

Rapport från ett utvecklingsprojekt vid Högantorp

Av Cathrin Kindel och Tomas Kultti

# Att arbeta med familjer

*Cathrin Kindel, Tomas Kultti*

Rapport 1995:3

---

## Förord

Denna rapport från ett utvecklingsprojekt vid Högantorp är den första i raden av SiS rapporter från olika projekt. I serien kommer såväl forskning som utveckling att rapporteras och vi ser fram emot en tätare utgivning i takt med att allt fler projekt startat och slutförs.

Den aktuella rapporten behandlar ett viktigt område, familjearbetet. Både forskning och erfarenhet visar att det är viktigt att engagera familjen i arbetet med utsatta ungdomar. Behandlingsprogram som på olika sätt arbetar aktivt med föräldrar och nätverk erhåller bättre behandlingsresultat. Att utveckla modeller för att arbeta med familjerna under ungdomarnas institutionsvistelse är en prioriterad uppgift för SiS utvecklingsarbete.

Högantorp är ett av SiS utredningshem som ligger utanför Stockholm i östra regionen och projektet handlar om hur man kan göra föräldrarna delaktiga i utredningsprocessen kring deras ungdomar. Syftet var att utveckla en utredningsmetod som kan belysa familjernas resurser och sätt att fungera. En viktig frågeställning var om man kan samarbeta med ungdomarnas familjer. En annan, vilka förhållningssätt, metoder och tekniker som krävs för detta. I rapporten redovisas ingående arbetet kring 11 ungdomar, fyra pojkar och sju flickor och deras familjer. Först ges en bakgrund till projektet, beskriva dess syfte, metod och teori. Resultaten presenteras i två delar. Den första delen, som rör projektets huvudfrågor, omfattar en beskrivning av den utredningsmodell man utarbetat samt exempel på familjesamtal under olika faser. I den andra delen redovisas hur Högantorps personal ser på familjearbete och rapporten avslutas med en diskussion om resultaten.

Vi anser att den modell som presenteras här har stort värde för arbetet vid SiS institutioner. Att komplettera utredningsarbetet med en ordentlig familjeutredning är väsentligt för att ge bättre kvalitet på våra utredningar. Modellen har dock andra kvalitéer. Den har inslag av korttidsintervention med problemlösning i fokus och kan med fördel användas även i andra sammanhang än just utredning vid ett §-12 hem.

Stockholm den 8 november 1995

Vera Segraeus  
*FOU-chef*

Kerstin Söderholm Carpelan  
*Forskningssekreterare*

## Inledning

Under senare år har socialtjänsten och andra myndigheter som arbetar med ungdomar alltmer kommit att inse familjens betydelse för ett framgångsrikt behandlingsarbete.

Ett flertal institutioner där ungdomar och familjer placeras frivilligt utifrån socialtjänstlagen (SoL) har fokuserat sin verksamhet kring familjearbete. Inom §-12 vårderna där ungdomar placeras med stöd av Lagen om vård av unga (LVU) är det däremot ännu så länge mycket få institutioner som har hittat ett arbetssätt där det ingår som en naturlig del att samarbeta med ungdomarnas familjer.

Under våren beviljade Statens institutionsstyrelse (SiS) medel till ett familjesamverkansprojekt inom en verksam § 12 -institution, Högantorp. Projektet pågick mellan september -94 och februari -95.

Vi som jobbat i projektet och som nu i denna rapport önskar förmedla våra erfarenheter är Cathrin Kindel och Thomas Kultti. Vi har båda ca 10 års erfarenhet av socialt arbete bakom oss. Cathrin är socionom och har under flera år arbetat i en ungdomsgrupp på en socialvårdsbyrå. Thomas har beteendevetenskaplig utbildning och har arbetat på Maria ungdom, inom PBU och i ungdomsgrupp på socialvårdsbyrå. Vi har båda vidareutbildning i familjeterapi, vilket ger oss en grund för mötet med den unge och dennes anhöriga. Vi tror att alla, oavsett bakgrund, med stöd av utbildning i familjeteori och familjeterapeutiskt förhållningssätt har stora möjligheter att förstärka samarbetet mellan institutionen och ungdomarnas anhöriga. Och förbättra relationerna mellan den unge och sitt nätverk.

Vi började båda som behandlingsassistenter på Högantorp hösten -93. Snart upptäckte vi många gemensamma tankar och funderingar då det gällde arbetet med ungdomar och deras familjer. Vi fick möjlighet att tillsammans vara kontaktpersoner för två ungdomar och utifrån det samarbetet växte vår vilja att vidareutveckla utredningsarbetet på institutionen. Det vi främst önskat utveckla är familjesamverkan i utredningar.

Med familjesamverkan menar vi att ett föräldraorienterat synsätt skall lyftas fram parallellt med ett individuellt perspektiv på den unge, och att synsätten skall komplettera varandra.

Vi vill tacka vår chef Staffan Dalin och våra arbetskamrater som stått ut med oss och gjort vårt arbete möjligt. Ett stort tack även till Martha Kesthely, biträdande chef på Högantorp, som har varit projektansvarig och handlett oss i den process som uppstått i och runt projektarbetet. Kajsa Billinger, doktorand på socialhögskolan som varit vår vetenskapliga ledare och en outhärlig hjälp i dokumenteringsarbetet. Bengt Åhrnfast som lett den öppna handledningsgruppen på Högantorp och som gett oss mod att våga pröva nya sätt att möta familjer. De familjer vi mött som delat med sig av sina liv och gett oss nya erfarenheter.

## Bakgrund

### Högantorp – ett särskilt ungdomshem

Högantorp är en vacker herrgård från 1700-talet, bestående av en huvudbyggnad samt två flyglar. Det geografiska läget är Salems kommun i närheten av Södertälje. Under större delen av 1900-talet har det bedrivits social verksamhet på gården. Efter en omfattande renovering blev Högantorp, i december -92 ett akut- och utredningshem för omhändertagna ungdomar. Benämningen Särskilt ungdomshem kommer ur paragraf 12 LVU. Det finns sammanlagt 8 platser, 4 för flickor och 4 för pojkar. Ungdomarna som kommer till Högantorp är mellan 14 och 20 år.

Ungdomar som kommer till Högantorp är omhändertagna med stöd av § 6 LVU eller §§ 1 och 3 LVU. Ramarna för verksamheten står att finna i LVU-lagstiftningen, det vill säga möjlighet och rätt till inläsning, avskiljning, visitering samt inskränkningar i kontakt med omvärlden när det gäller besök och telefonkontakt. Maximal placeringstid är 2 månader.

Att göra en kortfattad beskrivning av hur arbetet på Högantorp bedrivs är ingen lätt uppgift. I följande avsnitt gör vi ett försök, att med hjälp av verksamhetsberättelsen för 1993, ge en beskrivning av hur Högantorps verksamhet såg ut då vi startade projektet, i stort är verksamheten densamma idag.

### Personalsammansättning

Högantorps ledning består av chef, biträdande chef, samt avdelningsansvarig. Behandlingsassistenterna är 18 till antalet och representerar en mängd yrkeskategorier såsom fritidspedagoger, socionomer, lärare, mentalskötare, personer med sjukvårdsutbildning, hantverksbakgrund, m m. Som behandlingsassistent jobbar man på schema vilket innebär såväl dag, kväll, natt som helgtjänstgöring. Utöver behandlingsassistenterna finns husmor, ekonomibiträde, vaktmästare och administrativ sekreterare.

Till Högantorp finns en barnpsykiater/läkare och en psykolog knutna på konsultbasis. Läkaren träffar ungdomarna regelbundet en gång per vecka. Psykologen gör utredningar om ungdomarna när det efterfrågas av socialtjänsten eller på rekommendation av Högantorp.

### Samarbete med socialtjänst och föräldrar

Högantorp har två mycket viktiga grundprinciper:

- att samarbeta med uppdragsgivaren/socialtjänsten,
- att samarbeta med ungdomens föräldrar.

Högantorp tar emot ungdomar för utredning men också för kortare vistelse, t ex inför placering på behandlingshem. Socialdistrikten är Högantorps uppdragsgivare. Riktlinjerna för arbetet med den placerade ungdomen kan vara klara redan från början. De kan också växa fram under placeringens gång i samråd mellan Högantorp, socialtjänst och föräldrar.

Ett utredningsuppdrag utmynnar alltid i en skrivelse som överlämnas till socialtjänsten vid placeringens slut. Flexibilitet är en viktig del i arbetet och det leder till att varje ungdom får en individuell planering som noga följs upp från Högantorp tillsammans med socialsekreteraren. Önskemålet från Högantorp är att ha ett uppföljningsmöte varje vecka under den tid ungdomen är inskriven. Efter utskrivningen erbjuds alltid ett uppföljningsmöte till socialdistrikten för utvärdering av placeringen.

Högantorp betraktar samarbete med föräldrarna som en självklar del i utredningsarbetet. Föräldrar och andra viktiga anhöriga är välkomna till Högantorp, som erbjuder och rekommenderar sådan samverkan i samband med placering. Det finns möjlighet för föräldrar att övernatta och att bo en kortare tid i en flygelbyggnad, som är avsedd och anpassad för föräldraboende.

### Arbetet med ungdomarna

Arbetet på Högantorp bedrivs med miljöterapeutiska idéer som grund. Varje ungdom som placeras på institutionen får två kontaktpersoner. Dessa kontaktpersoner har ett extra ansvar under ungdomens vistelse, de har nära kontakt

med den unge och sköter kontakter med myndigheter och med ungdomens personliga nätverk. Kontaktpersonerna utför oftast den praktiska delen av utredningsarbetet, med stöd av biträdande institutionschefen.

Det är kontaktpersonernas ansvar att i möjligaste mån förbereda den unges vistelse på Högantorp. Då den omhändertagne ungdomen anländer, ska kontaktpersonerna, om de är i tjänst, hålla i och medverka vid inskrivningen, visiteringen m m och se till att inskrivningsformulären fylls i ordentligt. Att den omhändertagnes tillhörigheter kommer till rätt ställe är viktigt och att han eller hon får sitt rum. Den placerade ungdomen ska snarast få information om det särskilda ungdomshemmet Högantorp och om de regler som gäller. Om kontaktpersonerna inte finns på plats ska personalen i tjänst se till att mottagnings- och inskrivningsförfarandet sker på rätt sätt.

Själva avdelningen är låst. På ena sidan av avdelningen har flickorna sina rum och på den andra sidan pojkarna. Varje ungdom har sitt eget rum. Dagrummen och rökrummet är gemensamma utrymmen. Det finns möjlighet till vissa aktiviteter på avdelningen. Där finns spel, böcker, TV-spel, TV, musikanläggning och bordtennisbord. De första tre dagarna är den unge på avdelningen utom vid måltider och planerade möten. Efter tre dagar finns möjlighet att tillsammans med någon ur personalen besöka biljardrum, styrketräningsrum eller hobbyrum. Personal finns alltid med för att handleda och hjälpa där det behövs.

Efter sammanlagt åtta dagar får den unge tillsammans med personal gå utanför huset på promenader och kortare utflykter. Det finns restriktioner vid uppenbara rymningsrisker, inför omplaceringar eller där det bedöms att utevistelse inte är lämpligt.

### **Vanliga problem hos ungdomarna**

De ungdomar som kommer till Högantorp lever ofta ett destruktivt liv under problematiska förhållanden. Missbruk, kriminalitet, psykiska problem, sexuella övergrepp, relationssvårigheter inom och utom familjen är problematik som vi möter hos ungdomarna och deras familjer.

Ungdomarna är många gånger utagerande, de visar sin besvikelse, ledsenhet och ångest genom aggressiva utbrott. Då det uppstår konfliktsituationer på avdelningen är det viktigt att personalen med fasta men mänskliga gränser hjälper ungdomarna att inte skada sig själva eller sin omgivning.

### **Teoretisk grund i utredningsarbetet**

Utredningsarbetet bedrivs utifrån psykodynamiskt och systemteoretiskt synsätt, teorierna används för att beskriva och bedöma den unges beteende individuellt, i grupp och i relation till familj och släkt. I utredningsarbetet är den unges familj särskilt viktig. En central punkt i utredningsarbetet är därför att så fort som möjligt samla ungdomens förälder och anhöriga för att få en helhetsbild av den unges situation. Till hjälp i familj och utredningsarbetet har personalen en gång per vecka handledning av extern handledare.

## **Familjesamverkansprojektet**

### **Syfte och frågeställning**

Målsättningen var att utveckla Högantorps grundverksamhet. Institutionens allmänna syn är att föräldrar är viktiga samarbetspartners. Vi ville gå ett steg längre och göra föräldrar direkt delaktiga i utredningsprocessen. Vårt syfte var att fokusera på relationerna inom familjen och dessa relationers påverkan för ungdomens beteende. Vår ambition var att utveckla en utredningsmetod som kunde belysa familjens resurser och fungera som ett komplement till de gängse avdelningspsykolog- och läkarbedömningarna. De frågeställningar som vi haft i projektet har varit följande:

- Kan man i en utredningssituation på en § 12-institution möta ungdomarnas familjer så att man får till stånd ett samarbete kring planeringen av ungdomens framtid?
- Vilka förhållningssätt, metoder och tekniker är användbara för att få ett konstruktivt samarbete med familjer vars ungdomar är omhändertagna enligt LVU och placerade på § 12-hem?

### **Metod**

Vi, Cathrin och Thomas, har på heltid jobbat i projektet. Detta har inneburit att vi varit tjänstlediga från våra ordinarie schematjänster och istället arbetat dagtid. Vi gavs från början mycket vida ramar och har fått lägga upp arbetet så som vi funnit vara mest lämpligt. Vi har fått mandat från institutionen att arbeta med familjer på ett betydligt friare sätt än som varit gällande.

För att uppnå projektets syfte har vi dels själva arbetat aktivt kring några utvalda ungdomar och deras familjer, dels gått igenom det arbete vi tidigare gjort som kontaktpersoner. Vår rapport grundar sig på arbetet kring 11 ungdomar och deras familjer, 4 pojkar och 7 flickor. Ungdomarnas problembild har sett mycket olika ut. Det enda kriteriet för att vi tagit med dem i projektet har varit att det funnits någon eller några i deras nätverk som varit möjlig att samarbeta med. Projektets utformning har gjort det möjligt att även ta emot ungdomar som placerats frivilligt enligt

socialtjänstlagen. Kriteriet har då varit att någon vuxen ur den unges nätverk har bott tillsammans med den unge i Högantorps föräldraflygel. Två ungdomar av dem vi nämner ovan har varit frivilligt placerade, båda pojkar med invandrarbakgrund. Dessa placeringar var ett sista försök att på frivillig väg hjälpa ungdomarna, deras situation var så pass allvarlig att socialtjänsten, om de tackat nej till placeringen, skulle gått in med tvång.

Under projektets gång har vi dagligen dokumenterat vårt arbete i form av dagboks- och journalanteckningar. Det är dessa anteckningar som ligger till grund för rapporten.

En del av rapporten kommer att belysa hur vi själva möter ungdomarna och deras anhöriga. Vi har för avsikt att beskriva de förhållningssätt och den modell för familjesamverkan i utredningen kring den unge, som vi funnit vara till stor hjälp för både oss själva, den unge, familj och socialtjänst. Den andra delen kommer att behandla den process som uppstått mellan institutionen och projektet. Vår erfarenhet blev att ett utvecklingsprojekt inom en organisation i sig blir en förändring som utmanar den kultur som råder inom organisationen. Med kultur inom organisationen menar vi personalens attityder och beredskap inför förändring, de regler och strukturer, formella och informella, som styr arbetet, och som påverkas av förändringar i organisationen.

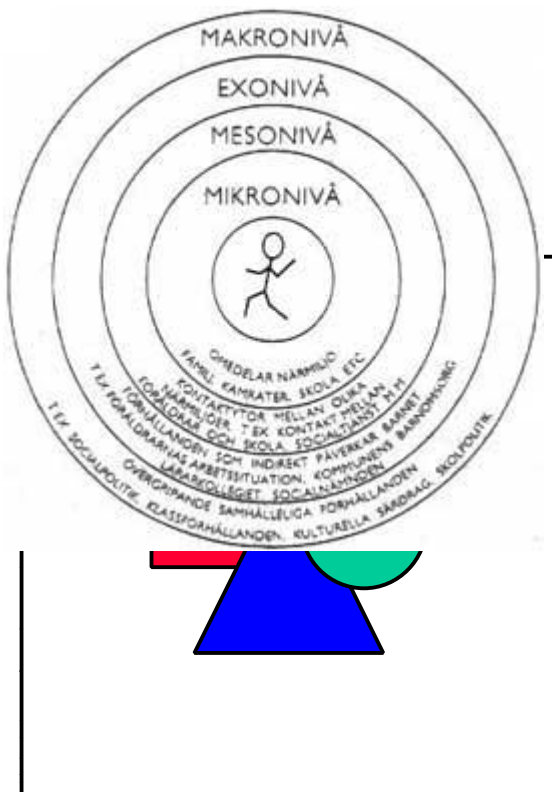
För att skaffa oss en bild av våra kollegors inställning till projektet och till familjesamverkan har vi intervjuat samtlig personal inom institutionen.

### Teori

För att få förståelse om ungdomars beteende, familjens situation och processer som uppstått inom institutionen har vi använt oss av en nätverksteoretisk förklaringsmodell som beskriver individen i förhållande till den grupp hon tillhör.

En utförlig beskrivning av detta synsätt ges i boken *Nätverksterapi* (Swedhem 1985). Mycket kortfattat innebär nätverksteorin att en relation mellan två personer existerar enbart som en del av ett komplext nätverk av sociala relationer som för samman individer till en integrerad social struktur. I detta sammanhang kallar vi denna struktur för system. De mekanismer som upprätthåller ett nätverk av relationer är regler bestående av moral, normer, religion och lagar.

Systemet förändras hela tiden och det krävs samverkan och flexibilitet mellan individer och grupper i systemet för att stabiliteten skall bevaras. Social instabilitet uppstår då denna samverkan störs på något sätt. Alla personer, alla relationer har sin betydelse för den funktionella helheten, och de är ömsesidigt beroende av varandra.



*Bronfenbrenners Ekologiska forskningsmodell (Andersson 1980)* beskriver utvecklingsprocessen för barnet/den unge som en funktion av samspelet mellan barnet/den unge och en omgivning bestående av sinsemellan samspelande system på olika nivåer.

Bronfenbrenner uppfattar miljön som en serie sammanhängande strukturer, där den ena ryms i den andra. Längst inne har vi barnet/den unge i den omedelbara närmiljön – "MIKROSYSTEMET". Familjen är barnets främsta närmiljö, allteftersom barnet växer upp blir det medlem i allt fler mikrosystem, t ex skolklassen, ungdomsgänget, idrottsföreningen o s v.

I mindre eller högre grad utvecklas relationer mellan mikrosystemen, som i sin tur påverkar barnet och kan få konsekvenser för barnets utveckling. Bronfenbrenner menar att de olika mikrosystemen tillsammans bildar ett större system – "MESOSYSTEMET".

Det indirekt interagerar med, är t ex föräldrars yrken, utbildning, med mera. Dessa faktorer påverkar också ett barns utveckling och

är inom en kultur uttryck för de ideologiska, ekonomiska och genom denna kultur. Dessa mer generella mönster kallar

Vi har även haft stor nytta och inspirerats av familjeterapeutisk teori och metodik i våra möten med familjer. Författarna till boken *Familjeterapins grunder (Lundsbye m fl 1983 s. 17)* gör följande reflexion.

*"Vi vill slå fast att familjeterapi inte kan reduceras till en fråga om teknik och metoder; utan istället speglar ett synsätt på livsproblem, där relationerna till närstående viktiga personer ses som avgörande för hur livet gestaltas sig. Detta synsätt leder naturligtvis intresset mot den grupp som har den största direkta betydelsen för vår utveckling, nämligen familjen. Utifrån denna grundsyn på livsproblem som uttryck för relationsstörningar följer därmed terapeutiska ingripanden, som söker förändra relationerna genom att skapa en funktionell kommunikationsprocess och en fungerande struktur i familjesystemet. Genom att förändra processer och strukturer förändras också individernas upplevelser och beteende, och härigenom frigörs de resurser som tillåter var och en att utvecklas till en individ med självförtroende, integritet och förmåga till nära djup kontakt."*

Inom familjeterapin har det utvecklats en mängd olika skolor, gemensamt är att de ser familjen som ett system där alla delar hänger ihop och påverkar varandra. Detta synsätt som har sin grund inom systemteorin gör gällande att helheten är mer än summan av delarna. För att få förståelse för och skaffa en bild av helheten, eller kalla det kartan behöver man som behandlare kunskap i att tolka en mängd karttecken, exempel på sådana karttecken är kommunikationsmönster, gränser, roller, regler, koalitioner och symptomets funktion. I boken *Familjemönster (Runfors & Wrangsjö 1986)* beskrivs mycket utförligt hur man skaffar sig användbara bilder av familjen.

I vårt arbete med ungdomar och familjer på Högantorp har vi uppfattat det som funktionellt att framförallt se på familjens sätt att interagera ur ett strukturellt perspektiv, den strukturella familjeterapin företräds framförallt av Minuchin, som skrivit ett flertal böcker i ämnet (se litteraturlista). Med ett strukturellt synsätt kan vi se den unges beteende och familjens situation som konsekvens av att hierarkin i familjen rubbats, att föräldrarna tappat sin auktoritet. Troligen finns även koalitioner, hemliga förbund mellan olika medlemmar i familjen som utesluter andra. Sådana koalitioner skapas ofta mellan en förälder och ett barn mot den andre föräldern.

Ett annat synsätt som tilltalat oss är den experienciella skolan, som företräds bl a av terapeuter som Napier och Wittaker. Här betonar man flergenerationsperspektivet, hur saker och ting går i arv och förs vidare genom generationer. Påminner om barnbyn Skå's teorier om det sociala arvet. Mycket vikt läggs vid att tala om upplevelser och känsla och de mer vida existentiella frågorna i livet: Vem är jag? Är jag älskad?

Ytterligare en person som påverkat vårt arbete är Tom Andersen. Hans tankar om samtalet och dess betydelse (Andersen 1994) har inspirerat oss dels i våra intervjuer dels till att våga använda oss själva mer öppet inför familjer. En av de tankar Andersen framför handlar om intervjuandet och vikten av hur vi ställer frågor. Frågorna måste vara lagom ovanliga, men inte så ovanliga att familjen inte känner igen sig. Med lagom ovanliga frågor kan vi hjälpa familjen att börja tänka på nytt sätt, att reflektera över tillvaron på ett sätt man inte tidigare gjort. Trots alla teorier vi inspirerats av har vi stundtals känt oss helt teorilösa och lika gärna hämtar inspiration från skönlitteraturen, sagans värld och från livet självt.

Vi får inte glömma att anledningen till att vi träffar föräldrar är att deras tonåring strular och inte för att de som föräldrar vill gå i familjeterapi. Teorierna har varit en hjälp för oss och givit oss en trygghet i det vi prövat och många av de familjeterapeutiska tankegångarna har varit direkt överförbara på det mer allmänna arbetet med familjer på institutionen.

För oss kan familjeutredningssituationen jämföras med ishockeymålvaktens: man är med i spelet men samtidigt lite utanför, plötsligt kommer pucken och då gäller det att plocka den. Det viktigaste till sist; arbetet har till och från varit tungt. Motgångar finns det otaliga exempel på, men dessa redovisar vi någon annan gång.

### **Genomförande**

Då vi i september -94 påbörjade vårt arbete ägnade vi ett par veckor åt förberedelser och information. Vi kontaktade ungdomsgrupper på ett tiotal socialdistrikt och bokade in möten hos dem för att berätta om vår projektidé och bana väg för ett samarbete. Både vi själva och vår idé blev mycket väl emottagna vart vi än kom, de social-sekreterare vi mötte uttryckte att det var detta man väntat på, familjerna måste göras delaktiga i utredningar kring ungdomar även på § 12- institutioner.

Att fokusera på familjen i utredningen blev i praktiken att vi koncentrerade oss på och lyfte fram föräldrarnas ansvar och möjligheter i olika förhållningssätt gentemot sitt barn. Samtidigt som vi intervjuade föräldrarna om familjens situation, historia, nätverk och tidigare lösningsförsök, gjorde vi oss själva till ett "bollplank" för nya idéer som vi uppmanade föräldrarna att prova. Barnet/tonåringen fanns på plats, vi fanns där som stöd till föräldrar och barnet, det värsta som skulle kunna hända var att den unge avvek, vilket endast hände en gång i de utredningar vi arbetat med.

Vi upptäckte att samtliga föräldrar som vi kontaktade var öppna och intresserade av att ånyo försöka förbättra den ofta hårt sargade relationen till sin ungdom. Vid situationer då familjen var i upplösning eller av olika skäl inte

skulle kunna sörja för omvårdnaden av sitt barn, var alla föräldrar måna om att finna en så bra lösning för sitt barn som möjligt. Det blev tydligt att placeringsinsatsen gavs mycket bättre förutsättningar att hjälpa den unge då föräldrarna deltagit i utredningsarbetet och beslutet om placering.

Då vi märkte att det fanns ett uppdämt behov hos de familjer vi mötte att under ordnade former diskutera sin situation, bestämde vi att sådana samtal på något sätt måste ingå i utredningsstrukturen.

Naturligtvis har inget möte varit det andra likt men en viss struktur har ändå gått att urskilja, vi har funnit redskap som varit till hjälp för oss och förhoppningsvis även för de familjer vi mött. Vi hoppas att du som läsare får en bild av vad vi menar att en utredning i samarbete med familjen kan innebära och att läsningen i bästa fall kan inspirera till att pröva något nytt. Men för att citera den danske familjerådgivaren *Jesper Juul (1992 s.16)*:

*"Vi lever i en tid då också rådgivare och terapeuter fascinerats av teknik och eleganta överskådliga modeller.*

*Gentemot detta tillåter jag mig att företräda den gammalmodiga uppfattningen att det professionella samtalet mellan rådgivare och klient är så komplext och så beroende av subjektiva faktorer att man inte bör försöka reducera det till förenklade formler. Det är snarare personen bakom metoden än metoden själv som är avgörande för ett gott resultat."*

Vår önskan är att den metod utifrån åtta olika teman som vi beskriver på följande sidor, inte tas för en mall över hur man gör en familjeutredning, utan snarare ses som en beskrivning och inspirationskälla till hur man kan göra utredningar ur ett systemteoretiskt perspektiv och vilka behandlingseffekter som förhoppningsvis uppnås.

## Resultat – del 1

### Vår familjeutredningsmodell

Beskrivning av den metod att samverka med familjer i utredningen runt ungdomar, som arbetats fram under projektets gång:

Vi har valt att redovisa vårt arbete utifrån 8 olika teman:

- Informationsmöte
- Uppdrag och problemformulering
- Intervju med familjen utifrån ett flergenerationsperspektiv
- Enskilt möte med ungdomen – nätverkskarta
- Möte kring föräldraskap
- Livslinjen
- Genomgång av utredning med familjen
- Avslutningsmöte med familj och socialtjänst

I de familjer vi mött har vi ibland lyckats genomföra samtal kring samtliga teman, ibland bara kring ett par. Trots att vi själva helst ser sammanhang och helheter har vi redovisat exemplen i våra samtal fragmentariskt, detta på grund av att vi valt ut de sekvenser vi ansett bäst illustrera det vi vill beskriva. De samtalssekvenser och exempel som vi använder har vi hämtat ur dagboksanteckningar, det är alltså ej bandupptagningar utan samtal sådana som vi kommit ihåg dem. Alla familje- och intervjubeskrivningar är anonymiserade. Vi har kompletterat beskrivningen med teorier och egna funderingar där vi funnit att det passat.

Som inledning till följande avsnitt väljer vi att återge vad två välciterade, mycket kloka filosofer en gång sagt. Med dessa citat vill vi ange tonen i det arbete som vi haft förmånen att få göra under projektets gång.

*'För att verkligen kunna hjälpa en annan måste jag förstå mer än han – men dock först och främst förstå det som han förstår När jag inte gör det, så hjälper mitt bättre vetande honom inte alls. Vill jag ändå hävda mitt bättre vetande är det för att jag är så fåfäng eller stolt att jag ytterst i stället för att gagna honom egentligen vill beundras av honom. Men all verklig hjälp börjar med ödmjukhet. Hjälparen måste först ödmjuka sig inför den han vill hjälpa och härmed förstå att detta att hjälpa inte är att härska utan att tjäna. Att detta att hjälpa inte är att vara den mest härsklystne utan den mest tålmodiga. Att detta att hjälpa innebär en villighet att tills vidare finna sig i att ha orätt när du inte förstår det din nästa förstår. "*

*Sören Kierkegaard. (1964 s. 96–97)*

Kierkegaards ord har vi haft med oss som en ledstjärna för hur vi vill bemöta människor och Gibrans ord talar för hur vi ser på dem vi möter.

*"Ni har hört, att ni som kedjan är lika svaga som er svagaste länk.*

*Detta är endast halva sanningen. Ni är också lika starka som er starkaste länk.*

*Att mäta er efter er minsta gärning är att döma oceanens styrka efter bräckligheten hos dess skum.*

*Att döma er efter era misslyckanden är att klandra årstiderna för deras obeständighet."*

*Kahlil Gibran (1992s. 83)*

## Informationsmötet

Föräldrarnas första kontakt med Högantorp sker vanligtvis efter det att deras tonåring omhändertagits akut och placerats på institutionen. När den unge är på plats på institutionen kallas föräldrarna och socialsekreterare till ett inskrivningsmöte.

Då vi i projektet blivit kontaktpersoner för en tonåring har vi försökt få till stånd det första mötet med föräldrar och socialtjänst hos uppdragsgivaren (socialtjänsten).

När Högantorp kontaktats för placering så har vi omgående ringt upp socialsekreterare och bitt dem att sammankalla familjen till ett möte, där vi som representanter från Högantorp önskar bli inbjudna för att ge information och svara på frågor. Vi har ansett att det varit mest korrekt att detta första möte är hos socialtjänsten, vår uppdragsgivare, men vi har även varit med om att ha mötet hemma hos familjen eller på Högantorp. Vårt önskemål har varit att föräldrarna fått bestämma det alternativ som passar dem bäst. Om den unge hunnit komma till Högantorp innan mötet blivit av, har vi flyttat mötet till institutionen. Vår tanke med att ha det första mötet på socialvårdsbyrån var att tydliggöra var beslutet för omhändertagandet låg och vem som har haft det yttersta ansvaret för den unges placering. Avsikten var också att tydliggöra att Högantorp inte är en del av socialtjänsten, men arbetar på deras uppdrag.

Vi bestämde vissa ramar för mötet, dels för att vi själva arbetar bättre i okända sammanhang när vi har en struktur att följa, dels för att vi tror att en tydlig struktur hjälper till att minska vår egen och familjens känsla av kaos.

Det första mötet har varit ett informationsmöte. Vi har berättat lite om oss som personer, att vi arbetar som behandlingsassistenter och att vi fungerar som kontaktpersoner för den unge och familjen under placeringen på Högantorp. Vi berättade även att det var vi som skulle ansvara för den utredning som socialtjänsten beställt, och något om vår bakgrund/utbildning.

Efter vår presentation gav vi information om vad en utredning innebär, hur den praktiskt går till, att vi behöver intervju föräldrarna vid 6 till 8 tillfällen, detta för att på bästa sätt få en rättvis bild av den unge, och att ungdomen kan vara inskriven högst två månader på Högantorp.

Vi var tydliga med att utredningen skulle ha bäst möjlighet att komma tonåringen, familj och socialtjänst till nytta om föräldrarna var beredda och hade möjlighet att samarbeta med oss, för att gemensamt söka förståelse för den unges situation och beteende.

### Exempel:

Socialtjänsten har bokat plats för en 15-årig flicka, som nyligen omhändertagits p g a att hon avvikit från en frivillig placering. Ingen vet var hon för dagen finns. Vi ber socialsekreteraren att bjuda in till informationsmöte med föräldrarna och föreslår att mötet ska vara på den HVB-institution (HVB = Hem för Vård och Boende) där flickan varit placerad. Syftet med detta var att tydliggöra för föräldrarna att den tidigare placeringen upphörde, samt att personalen skulle få möjlighet att avsluta och lämna över ärendet till Högantorp.

Innan mötet visste vi att institutionen inte ansåg sig kunna göra något mer för flickan, de tyckte att hon var hopplös. Vi visste även via telefonsamtalet med socialsekreteraren att föräldrarna var kritiska mot att socialtjänsten gått in och omhändertagit flickan med LVU. Föräldrarna var av ideologiska skäl emot alla sorters tvångsåtgärder.

Vi såg oss som gäster på HVB-institutionen, vi var kollegor. Det var ett naturligt steg att Högantorp kopplades in när frivilliga insatser inte fungerade. Vi aktade oss för att konkurrera med värdinstitutionen, vi skulle inte sälja en utredningsplats, utan sakligt informera om Högantorp.

### Mötet:

När alla satt sig så utbryter en diskussion där alla verkar prata om olika saker på en gång. Vi uppfattar att personalen på värdinstitutionen är besvikna över att de inte lyckats nå flickan och de beskriver att de gjort allt de kunnat. Socialsekreteraren hamnar direkt i en försvarsposition gentemot föräldrarna. Föräldrarna börjar snart också bråka sinsemellan angående vems fel det är att flickan inte är trygg hemma o s v.

Vi är i ett dilemma; vi har bitt socialsekreteraren att bjuda in och ansvara för mötet. Samtidigt ska vi informera om vår verksamhet, utan att ta över mötet

**T** – (Vänder sig mot soc.sekr.) Hmm...ursäkta mig, men jag känner mig lite respektlös gentemot Lindas föräldrar, jag och min kollega har inte riktigt hunnit presentera oss för föräldrarna ännu.

**S** – Oj! ja visst ja, ursäkta mig men det är lite rörigt eftersom Linda är försvunnen och jag förstår att Jan och Gun (föräldrarna) är oroliga när hon inte hörts av på länge, samtidigt som vi fått höra rykten om att Linda använder



droger.

**T** – Jag hör att situationen är spänd just nu och jag har förståelse för de synpunkter och den oro föräldrarna uttrycker. Vi har ju inbjudits till det här mötet av Er (soc.) för att informera om Högantorp. Vill du att vi ska göra detta nu eller ska vi vänta till senare under mötet?

**S** – Nej Nej! Det är så mycket vi behöver tala om och klara ut, så vi får boka in ett separat möte med föräldrarna. (Soc.sekr. vänder sig till de övriga.) Som Thomas just sa, så har jag bjudit hit Högantorp för att de ska informera om det ungdomshem där Linda från och med igår är placerad.

Det blir en paus i diskussionerna och vi får en chans att presentera oss. Vi berättar om hur boendet ser ut på institutionen, utredningsförfarandet och att vi har erfarenhet av liknande situationer, men att vi inte har några generella lösningar att erbjuda. Vi betonar istället att placeringen kan vara en god möjlighet för föräldrarna att närma sig sin dotter och att skapa en förändring. Att familjen är välkommen att använda sig av Högantorps resurser och vår erfarenhet för att komma till tals med sin dotter.

Vi erbjuder också föräldrarna att komma ut och besöka Högantorp även fast deras dotter ännu inte är där. Vi betonar att vår erfarenhet är att det mest konstruktiva i utrednings-/vårdarbetet kring den unge är att institutionen och föräldrarna kan mötas som samarbetspartners. Som samarbetspartners gör man ett ömsesidigt avtal (muntlig överenskommelse, socialt kontrakt) där man tillsammans har ansvar för att utredningen blir konstruktiv.

Vårt dilemma är att utredningen måste göras även ifall föräldrarna avböjer samarbete. Att göra som västernhjälden John Wayne rikta pistolen och fråga: "– Är vi överens?", är ett sätt att erbjuda samarbete. Vi kan lätt hamna i John Wayne-situationen eftersom vi har föräldrarnas barn som "gisslan" på institutionen.

Vi försöker att hantera detta genom att vara tydliga med att vi har ett utredningsuppdrag från socialtjänsten, och att vi parallellt med detta är beredda att ta emot ett uppdrag från föräldrarna. Med uppdrag från föräldrarna och i bästa fall även från den unge, finns det goda förutsättningar för att utredningsarbetet även blir ett förändringsarbete.

### **Exempel:**

En 13-årig flicka har omhändertagits av socialjouren och placerats på Högantorp under natten. När vi följande dag kontaktar socialsekreteraren får vi veta att socialtjänsten försökt att utreda familjen under en längre tid, men att det inte gått då modern vägrat samarbeta. Socialsekreteraren vill nu ha hjälp av Högantorp att utreda vilken typ av institutionsplacering som är lämpligast för flickan.

För att få kontakt och möjlighet att informera om Högantorp bad vi socialsekreteraren att ringa modern och bjuda in henne till ett informationsmöte, där vi tänkte berätta om hur det ser ut för ungdomar som placerats på Högantorp.

Då socialsekreteraren inte lyckades få tag på modern under de närmaste dagarna försökte vi själva ringa, men utan resultat. Då vi berättade detta för flickan så svarade hon att modern var bortrest för en längre tid. Om flickans uppgifter stämde så bekräftade detta socialsekreterarens misstankar om att modern inte tog ansvar för flickan. Av en slump fick vi höra av den personal som jobbat natt att flickan haft telefonkontakt med modern. Det visade sig senare att hon haft kontakt dagligen.

Vi bad socialsekreteraren att skriva ett brev till modern och be om ett möte. Modern kom till mötet, och berättade att hon kände sig överkörd av socialsekreteraren som omhändertagit hennes barn, men accepterade att stå i telefonkontakt med Högantorp. Modern berättade också att hon varit hemma hela tiden, och att hon och dottern har en "kod" när de ringer till varandra.

För att visa att vi menade allvar med vårt förslag att samarbeta, utnyttjade vi möjligheten att ringa och rådfråga mamman om dottern. Vi ringde dagligen under ca 3 veckor och frågade modern hur vi skulle göra när flickan exempelvis vägrade att gå och lägga sig, vägrade att gå upp på morgonen, åt dåligt, eller hur vi skulle bemöta flickan när hon svor åt oss m m. Efter ett tag kunde vi säga till modern;

**T** – Jo Marja.. det blir ju lite besynnerligt det här att vi behöver ringa och få hjälp med hur vi ska handskas med din dotter. Men hur vi än gör så vägrar hon att samarbeta med oss och nu strular hon igen. Det skulle ju vara enklare om du var här!

**M** – Jaa, det är ju ett jäkla ringande, det är nog enklare om jag kommer!

Modern förstod antagligen att vi inte tänkte konkurrera med henne som goda föräldrar, och kände sig inte längre så hotad. Modern stannade en vecka på institutionen och började även berätta om sina egna svårigheter att fostra dottern.

*Sammanfattningsvis;* Syftet med informationsmötet har varit att visa för föräldrarna att vi betraktar dem som samarbetspartners, d v s att vi inte tänker på oss rollen som myndighetsutövande experter som kan andras barn bättre. Vi förmedlar vilka vi är, vad vi representerar, hur utredningsförfarandet går till, om familjens möjligheter att besöka ungdomen och om andra praktiska detaljer.

Vi har också velat förmedla våra egna möjligheter och öppenhet att möta och följa med familjen i en process där målet varit att finna konstruktiva lösningar och förhållningssätt för familjen att stödja sin tonåring.

## Uppdrag och problemformulering

Då den unge kommit till Högantorp och vi har träffat hans/hennes föräldrar under informationsmötet, har vi så snart det varit möjligt bjudit in till ett möte för att där gå igenom den oro som funnits runt den unge. Syftet med mötet har varit att göra en problemformulering och att vi skall få vårt uppdrag.

### Inbjudan

Då en tonåring placeras på Högantorp sker detta med stöd av §§ 3 eller 6 LVU. Det vanliga är att placeringen är kulmen på en lång tids försök att hitta frivilliga insatser för att hjälpa den unge att komma tillrätta med sitt liv. Många gånger har socialsekreterare och föräldrar ett gott samarbete men det händer också att kontakten mellan socialtjänst och föräldrar är hårt ansträngd, samtidigt som föräldrarna befinner sig i en krissituation.

Det finns en risk att socialsekreteraren ger upp ambitionen att samarbeta med föräldrarna. Vi har under vårt arbete stött på uttalanden som exemplet nedan:

*"– Jag har verkligen försökt att engagera de här föräldrarna men de är helt hopplösa, nu är de dessutom helt emot mig eftersom vi varit tvungna att gå in med LVU. Jag tror att det går lika bra om vi har det där mötet utan att föräldrarna är med, de har ju redan träffat er och fått information."*

Likväl kan föräldrarna känna att allt känns hopplöst och att de inte längre kan påverka situationen, det "värsta" (LVU-omhändertagande) har redan skett. Det kan i detta läge verka som om föräldrarna verkligen inte bryr sig om sitt barn.

*"– Vi har faktiskt försökt att göra allt men det verkar ju inte ha någon betydelse, nu får väl samhället ta över, vi orkar faktiskt inte längre."*

I en sådan situation har det varit vår främsta uppgift att visa både socialtjänst och föräldrar vår övertygelse, för att vi skall kunna göra en meningsfull utredning måste vi få möjlighet att samarbeta med föräldrarna. För att detta skall lyckas har vi också behövt visa att vi har varit beredda att ta på oss ansvaret för att försöka få ett samarbete till stånd. Att vi tagit på oss ansvaret har inneburit en avlastning för socialsekreteraren, samtidigt som vi fått en möjlighet att på vårt sätt återigen visa föräldrarna att vi sett dem som de absolut viktigaste personerna för att vi skall kunna göra en meningsfull utredning kring deras barn.

Då vi gjort inbjudan, vilket vi alltid gjort per telefon, har det varit viktigt för oss att vi haft syftet med mötet klart. Om vi varit luddiga och diffusa, har föräldrarna lätt kunnat bli oroliga över vad vi varit "ute efter". Ju tydligare vi har varit desto större möjlighet för familjen att kunna ta ställning till sin medverkan. Vår erfarenhet är att då vi lyckats förmedla att vi varit intresserade av vad de som föräldrar tycker och att vi sett dem som mycket viktiga personer, så har vi alltid kunnat samarbeta i utredningen kring deras barn.

### Exempel:

Cathrin ringer upp mamman till en flicka som kom till avdelningen för 2 dagar sedan. Flickan är mycket arg på sina föräldrar och vill inte ha med dem att göra. Föräldrarna i sin tur verkar mycket osäkra på hur de skall förhålla sig till sin dotter och till institutionen.

E – Svensson

C – Ja hej Eva, det här är Cathrin Kindel på Högantorp, vi talades vid igår om att ha ett första planeringsmöte kring Lotta. Jag har precis talat med er socialsekreterare Lena Andersson.

E – Du, jag och Per (Lottas pappa) pratade om det där mötet och vi kände båda två att vi varken har ork eller lust.

C – Att ni är helt slut efter all oro och allt det som hänt sista tiden kan jag verkligen förstå men som jag sa redan förra gången vi sågs så tror jag att ni är mycket betydelsefulla, för att vi skall kunna göra någonting bra runt Lotta.

E – Det är ju inte precis så man känner det.

C – På vilket sätt då menar du?

E – Ja, hon bara skriker ju åt en och ber oss dra åt helvete.

C – Om det nu kan vara till någon tröst så vill jag säga att så som Lotta är mot er, det är de flesta ungdomar som kommer hit mot sina föräldrar. Det är klart att hon är arg, ni har ju hjälpt till att sätta stopp för henne.

E – Men vi ville ju inte att hon skulle läsas in.

C – Vad jag har förstått så har ni försökt att hjälpa Lotta på en mängd olika sätt, men av skäl som troligen ingen riktigt vet så fortsätter hon att utsätta sig själv för en massa risker. Som läget ser ut just nu är det här förmodligen det enda sättet att få en chans att hjälpa er dotter.

E – Tror du det?

C – Ja. Min erfarenhet är också den att då ungdomar vågar vara arga på sina föräldrar är det ofta också ett tecken på att de litar på att föräldrarna finns kvar vid deras sida.

E – Vi får väl hoppas det.

C – Tillbaka till det här med mötet.

E – Ja, vad var det nu för möte?

C – Jo när ungdomar kommer till Högantorp så har vi alltid ett möte så fort som möjligt med föräldrar och socialtjänst...

E – Men vi har ju haft så mycket möten på socialbyrån och så...

C – Ja men det var innan Lotta kom hit. Det här mötet är till för att jag och Thomas skall få en bild av hur ni som föräldrar och socialtjänsten ser på Lottas situation och vilka förväntningar ni har på oss. Förhoppningsvis kan vi enas om hur tiden på Högantorp bäst skall användas.

E – Det skall väl ni veta?

C – Vi har ett sätt att göra utredningar på som vi tycker är meningsfullt, men självklart vill vi också höra era önskemål om hur vi skall använda tiden.

E – Så vi får också säga vad vi tycker?

C – Självklart.

E – Men Lotta är ju omhändertagen nu?

C – Att Lotta är omhändertagen innebär inte att era synpunkter saknar betydelse, tvärt om. Socialtjänsten har dels lämnat in en ansökan om LVU som Länsrätten skall ta ställning till. Samtidigt har de placerat Lotta här för att få hjälp med att komma fram till på vilket sätt Lotta skall få bäst hjälp och stöd framöver.

E – Jag vet inte om jag förstår det där riktigt...

C – Nej, det här med LVU, paragrafer, och utredning är krångligt att förstå. Jag hoppas att vi kan reda ut begreppen på mötet.

E – När blir mötet då?

C – Mitt förslag är tisdag klockan 15.00, då kunde socialsekreteraren också komma.

E – Men det är nog för tidigt för oss.

C – Skulle ni kunna senare på tisdag? I så fall kan jag ringa och föreslå att vi skjuter på mötet?

E – Nej, om jag tänker efter så behövs det inte vi kan komma klockan tre.

C – Ni är mycket välkomna, hej då!

E – Hej då, hälsa Lotta att jag ringer senare.

C – Ja, det skall jag göra.

Den här mamman var på god väg att ge upp men under samtalet skedde något, den till en början ganska avvisande och uppgivna mamman, ändrade sin inställning och kanske till och med fick lite hopp. (Hon avslutade samtalet med att tala om att hon nu fått kraft till att våga sig på att försöka ringa dottern, trots risken att bli avvisad.)

Kanske var det det faktum att mammans känsla av hopplöshet och hjälplöshet togs på allvar, vi visade förståelse för föräldrarnas situation. Genom att tala om att andra ungdomar kan bete sig på samma sätt som hennes dotter minskade förhoppningsvis hennes skuldbörda något.

Under samtalet bekräftades att vi förstått att de verkligen försökt att hjälpa sin dotter. Vi betonade att de som föräldrar var viktiga och klargjorde ansvarsfördelningen oss emellan, vi talade om vad som förväntades av dem på mötet. Slutligen kanske det var så att genom att vi visade att vi kunde vara flexibla med tider, så blev inte det något att "strida" om.

### **Mötet:**

Vi har alltid sett till att någon av oss tar emot föräldrarna och socialsekreterare redan ute på gården då de kommer, detta för att de skall känna sig välkomna och slippa stå och känna sig osäkra över vart de skall ta vägen. Då Högantorp ligger en bra bit ut på landet och de flesta som kommer rest en bra stund, har vi alltid börjat med att bjuda på kaffe.

Vid flera tillfällen har detta varit det första mötet på lång tid mellan den unge och föräldrar på Högantorp, det har varit viktigt att vara lyhörd för hur de som familj vill mötas. Kanske föräldrarna velat ha ett par ord med oss innan mötet, kanske vill de träffa sitt barn utan oss ett par minuter. Det viktiga har varit att gå dem till mötes så långt det varit möjligt.

Som vi tidigare sagt så tror vi att en tydlig struktur inledningsvis hjälper till att minska den oro och olustkänsla som många känner då de skall sitta i möten med myndighetspersoner. Då det varit möjligt har vi ordnat så att mötet sker utanför avdelningen, detta för att den unge skall slippa spela tuff inför de andra ungdomarna i mötet med sina föräldrar.

Vi har börjat med att klargöra att eftersom det är socialtjänsten som har placerat den unge hos oss, för att få hjälp med en utredning ser vi dem som våra primära uppdragsgivare, men att vi självklart är intresserade av att höra vilka funderingar föräldrarna har runt sitt barn och om vi kan vara till någon hjälp för dem som föräldrar. Vi låter alltid den unge själv komma till tals, men detta efter det att både socialtjänst och föräldrar sagt sitt.

Detta att låta den unge komma till tals i sista hand kan av många uppfattas som respektlöst. Vår uppfattning är att de

flesta ungdomar blir lättade då de inser att de vuxna runt omkring dem verkligen är engagerade och visar sin vilja i att försöka hjälpa till att hitta bra lösningar.

*"Som det ofta görs så pratar man mycket och först med ungdomen vilket indirekt innebär att göra barnet väldigt ansvarigt för de svårigheter han/hon befinner sig i. Att vi pratar om ungdomen blir också ett sätt att tala om för honom/henne att 'Det här är de vuxnas sak att lösa åt dig, dom i första hand ska se till att du kan ha det bra i livet.' "*

*(Holmgren, Keller 1984s. 54)*

För att få en bild av hur situationen sett ut har vi börjat med att intervjua var och en. Då utredningens fokus alltid varit den unge så börjar vi med att höra efter hur oron runt omkring henne/honom ser ut. Vi har undvikit att tala om problem utan har istället valt att höra oss för om hur ORO sett ut. Att inte tala om problem har varit ett mycket medvetet val, de ungdomar och föräldrar som kommer till § 12-vården har ofta varit på oändligt många möten där man talat om problem.

Att tala om oro är att tala om en subjektiv känsla som är sann för den som talar. Att tala om problem leder nästan alltid till "blamegame", att man anklagar den man talar om. Så fort man talar om att saker och ting är problem så måste ofta detta kunna bevisas, speciellt den unge kräver ofta bevis. Följden av detta blir lätt att man hamnar i en ändlös diskussion om tider, platser, personer som ofta bara leder till att trissa upp motsättningar.

Då vår roll oftast inte varit att presentera en mängd fakta om specifika händelser, har vi kunnat lämna sådan information därhän. Socialtjänsten däremot behöver skaffa fram en mängd data för sin LVU-utredning, men det är deras ansvar.

Vår roll har varit att göra en utredning som kan vara till hjälp för socialtjänsten då de skall bestämma hur den framtida vården för den unge skall se ut.

Vi har visat att vi tagit allt det som sagts på allvar och att den som talar fått vara oemotsagd, d v s vi har inte gått in och försökt ta reda på om det funnits belägg för det som sagts eller inte, vi har tagit fasta på att det som sagts har varit var och ens upplevelse av situationen.

Till vår hjälp under intervjuerna har vi haft blädderblock. Blädderblocket har för oss varit ett oundgängligt hjälpmedel under hela utredningstiden. Dels har det hjälpt oss att hålla strukturen, dels har det blivit ytterligare ett tecken för familjen att vi tagit deras ord på allvar. Det har inte heller varit ovanligt att de som samlas till mötet är mitt uppe i en konflikt, frånskilda föräldrar eller socialtjänsten gentemot föräldrar. Att då ha blädderblocket att fästa uppmärksamheten på har många gånger känts som en avlastning. Att inte behöva sitta och titta varandra i ögonen är många gånger en befrielse.

I intervjun har vi försökt att använda oss av frågor som ger den vi intervjuar möjlighet att beskriva sin verklighet, frågor som visar att vi är intresserade och nyfikna, frågor där det inte funnits ett förutbestämt svar. Sådana frågor brukar kallas processfrågor och börjar med eller innehåller orden, När, Var, Hur, På vilket sätt, Vad, Vem, Vilka. Vi har försökt att undvika frågor med ordet Varför, varför-frågor ger därför-svar.

### **Vi har delat upp mötet i tre delar:**

- 1 Intervjuat samtliga kring ORO runt den unge.
- 2 Intervjuat samtliga om vad denna oro innebär för dem personligen.
- 3 Intervjuat samtliga om vilket uppdrag de vill ge oss.

Vi har gjort så att en av oss intervjuat och skrivit på blädderblocket. Den andre har haft en mer tillbakadragen roll och har kunnat lyssna på och observerat det som skett under samtalet. Den av oss som haft denna mer reflekterande roll har då och då brutit in i samtalet för att söka förtydliga frågor och svar, en annan viktig uppgift har varit att hjälpa till att upprätthålla strukturen, då exempelvis någon börjat tala under tiden som någon annan blir intervjuad.

### **Exempel:**

Följande utdrag är ett exempel på hur en intervju kring temat oro genomfördes: Familjen bestod av en mamma med tre barn, den äldsta pojken Anders placerades samma dag som mötet hölls på Högantorp. Vi hade haft ett informationsmöte per telefon (vilket ibland skett om föräldrarna redan från början varit positiva till att samarbeta). Anders pappa var död sedan ett par år och i familjen fanns nu en styvpappa till Anders, Tommy. Vi hade gärna sett att Tommy varit med på mötet men varken socialsekreteraren eller mamman trodde att han skulle ha något att tillföra. Vi fick respektera deras inställning men stod ändå på oss om att vi önskade att han skulle bli inbjuden till ett senare möte. (Vilket han också blev.)

Intervjun med socialsekreteraren är avslutad och vi går över till mamman:

C – Ja, Mona nu har du hört vad socialsekreteraren har för oro runt Anders, är det saker som du känner igen?

E – Ja, fast jag har ju inte sett det som att hon är orolig precis.

C – Nej det vanliga är väl att möten ofta handlar om vad och hur saker har hänt och då är det lätt att man glömmer

bort att socialsekreterare gör sitt jobb just för att de är oroliga för hur ungdomar lever sitt liv.

E – Mmmm.

C – Om vi går över till dig då Mona, som mamma till Anders har du naturligtvis känt en hel massa oro för din son, kan du sätta ord på något?

E – Det jobbigaste är ju att han ligger hemma och sover hela dagarna?

C – Är du orolig för att han sover för mycket?

E – Nej men att han liksom har vänt på dygnet.

C – Sovor på dagarna och är vaken på nätterna?

E – Ja just det.

T – Vet du var han är och vad han gör på nätterna?

M – För det mesta.

Här var det väldigt frestande att gå in och fråga vad han gör men sannolikheten att vi då skulle hamnat rätt/fel i diskussionen var mycket stor, följande fråga blev därför:

C – Är det något av det som gör dig orolig?

M – Ja, ibland är det klart att man blir orolig.

C – Kan du ge något exempel?

M – Ja, om Anders går ut en kväll och säger att han skall komma hem med sista tunnelbanan, och så har han inte kommit eller ringt när klockan är fyra på morgonen.

C – Då blir du orolig?

M – Ja det är väl klart?

C – Ja, jag skulle också bli orolig om det var mitt barn. Vad är du orolig för skall ha hänt?

M – Att han har hamnat i bråk eller så.

T – Brukar han hamna i bråk?

M – Ja det händer.

C – Den här oron är det något som du kan tala med Tommy om?

M – Sådär, han tycker att jag är lite väl orolig. Tommy tycker att Anders är vuxen nog att ta eget ansvar, hamnar han i bråk får han skylla sig själv.

C – Det är vad Tommy tycker men inte du?

M – Nej, man hör ju så mycket och läser, det kan faktiskt bli bråk utan anledning.

C – Javisst kan det de. Men här tycker ni olika du och Tommy.

M – Ja det gör vi.

T – Finns det något runt Anders som oroar er båda?

M – Att han skall göra något dumt?

T – Något dumt, vad skulle det kunna vara?

M – Ja, att han går in i någon bil eller så.

C – Att han gör något olagligt menar du, är de det som oroar dig?

M – Ja, men också att det skall hända något allvarligt att han blir skadad eller så.

C – Så ni, du och Tommy är både oroliga för att han skall göra något kriminellt och för att han skall skada sig på något sätt?

M – Ja.

C – Den här oron som Marie (socialsekreteraren) har, att Anders håller på med droger är det något som du också funderar på?

M – Det är klart att man funderar men jag tror faktiskt inte att Anders håller på med droger, han har säkert provat men jag tror inte att han håller på nu.

C – Vet du något om vad Tommy tror, är han orolig för att Anders drogat?

M – Kanske inte att Anders drogat, men att hans kompisar gör det.

C – Okey, finns det något annat som oroar dig när det gäller Anders?

M – Att vi inte kan prata med varandra längre.

C – Längre säger du, tidigare har ni haft en annan kontakt eller?

M – Ja, vi har ofta kunnat prata om saker och rätt ut sådant som varit besvärligt.

C – Minns du när du tyckte att er kontakt började bli sämre?

M – Det var i höstas, efter sommarlovet.

C – Var det något särskilt som hände?

M – Ja, Anders började i en ny skola, inget annat vad jag minns.

C – Om det är okey för dig så kan vi väl göra så att vi återkommer till de här omständigheterna kring er försämrade kontakt vid ett senare tillfälle?

M – Ja det är bra.

En sådan överenskommelse har vi sett som mycket viktig att komma ihåg och vi antecknade det som sas för att ta upp det vid ett senare tillfälle. Då vi får information om att kontakten/ relationen förändrats är det ofta viktig information som vi behövt ha ordentligt med tid för att kunna tala grundligt om. Att kontakten blivit sämre talar också om att den tidigare varit bättre, det finns ett hopp.

C – Det som oroad dig var att din och Anders kontakt blivit sämre, finns det något annat du kommer på?

M – Nej inte just nu.

C – Av det som du berättat tycker jag att jag fått en klar bild över hur din oro runt Anders ser ut, om jag får göra en sammanfattning, blir min bild så här: (skriver på blädderblocket)

### **Mauds oro kring Anders**

- Att Anders vänt på dygnet.
- Att han då han är ute på nätterna skall råka i slagsmål.
- Att han skall göra något kriminellt och att han i samband med det skall skada sig på något sätt.
- Att Maud och Anders inte längre kan nå varandra.

C – Är det en rättvis bild Maud?

M – Ja det kan man väl säga.

C – Av det du berättat, tycker jag också att det låter som om Tommy har mycket funderingar runt Anders, att han bryr sig en hel del.

M – Ja, det är klart han bryr sig.

C – Jag hoppas att vi får tillfälle att träffa Tommy så snart som möjligt.

M – Ja vi får väl se.

Här avslutas intervjun med mamman och vi går över till Anders:

C – Jaha Anders, det är alltså det här som din mamma och Marie är oroliga för när det gäller dig.

A – Men det där med droger stämmer inte.

C – Om det stämmer eller inte det vet inte jag, men det är i alla fall något som både din styv-pappa och Marie är oroliga över.

A – Men inte mamma.

C – Nej, hon kanske kan hjälpa dig att göra de andra lite mindre oroliga vem vet.

A – Vem vet.

C – Den här oron som båda dina föräldrar har att du skall skada dig när du är ute och kör med en stulen bil, vad tänker du om den.

A – Jag har inte riktigt tänkt på att dom skulle vara oroliga för det, mest att de skulle vara förbannade om jag åkte dit.

C – Men nu har du hört att dom faktiskt sitter uppe på nätterna för att de är oroliga över vad som kan ha hänt dig, och inte för att de längtar efter att få ge dig en utskällning. Det är lite skillnad eller hur?

A – Ja.

Och så fortsätter vi intervjun med att ta även Anders oro på allvar, Anders oro var att det är jobbigt med alla som lägger sig i.

Då vi har intervjuat samtliga kring "ORON" har vi ofta fått en mycket tydlig bild över hur situationen kring ungdomen ser ut. Indirekt har vi också fått reda på vilka problem som finns, detta gör att vi kan använda det som sagts till att göra en PROBLEMFÖRMULERING. I mötet runt Anders såg den ut på följande sätt:

### **Oro som finns runt Anders**

#### *Socialtjänsten*

- Att Anders skall fortsätta med kriminalitet.
- Att han inte skall kunna stå emot kompisarnas tryck när det gäller droger.
- Att han skall tappa kontakten med sina föräldrar.
- Att han inte har något hopp inför framtiden.

#### *Mamma Maud*

- Att Anders vänt på dygnet.
- Att han skall råka i slagsmål då han är ute på nätterna.
- Att han skall göra något kriminellt och att han då även kan skada sig själv eller någon annan.
- Att Maud och Anders inte längre når varandra.

#### *Anders egen oro*

- Att jag inte har något att göra.
- Att soc alltid skall lägga sig i mitt liv.

Utifrån denna beskrivning av oro var steget över till vad detta innebar för var och en ganska enkelt. Då vi fortsatte intervjun talade vi om vad denna oro innebar för problem för var och en. Det viktiga var att ge samtliga hjälp att sätta ord på vilka problem oron kring Anders gav dem personligen.

## Vilka problem ger oron runt Anders mig

*Socialsekreterare Lena*

- Jag får anmälningar gällande Anders från många håll, flera med krav att socialtjänsten skall placera Anders.
- Jag ser själv att Anders just nu far illa och behöver stoppas.
- Jag tror att om Anders placeras så finns en stor risk att han tappar kontakten med sina föräldrar.

*Mamma Maud*

- Jag kan inte längre sova på nätterna för all oro, blir trött på dagarna.
- Jag orkar inte med de andra barnen som jag skulle vilja.
- Jag funderar mycket på vad jag gjort för fel.

*Anders*

- Det känns som om ingen litar på mig längre.

1:a och 2:a delen av mötet är nu genomfört. För oss har det fallit sig naturligt att ta en paus. Här måste man känna efter hur stämningen är, om familjen vill vara lite i fred så försöker vi ge dem lite utrymme. Samtidigt har vi passat på att gå undan för oss själva, bara sitta och ta det lugnt och vilat huvudet.

Då vi samlas igen efter pausen har det blivit dags för oss att tillsammans titta på var och ens önskemål om hur vi skall använda tiden på Högantorp, det är detta som vi kallar UPPDRAGSFÖRMULERING.

När vi gjort denna har det varit en fördel om vi samtidigt har haft möjlighet att se de två andra sammanfattningarna framför oss. Det naturliga är att uppdraget formuleras utifrån dessa sammanfattningar.

Har vi lyckats tydliggöra hur oro, problem och utredning hänger ihop, ja då blir uppdragsformuleringen begriplig för var och en. Uppdraget blir inte bara ord på ett papper utan det får en innebörd för var och en, det får en egen betydelse.

Vi fortsätter med vårt exempel Anders/familjen, uppdragsformuleringen såg då ut på följande sätt. Vi började återigen med att intervjua socialsekreteraren då socialtjänsten var vår primära uppdragsgivare, därefter gick vi till föräldrarna och sist till Anders.

## Uppdrag till Högantorp

*Socialtjänsten*

- Beskriv hur Anders fungerar på Högantorp.
  - Försök att få en bild av hur Anders lever då han bor hemma.
  - Hur är hans inställning till droger. Att tillsammans med föräldrarna gå igenom familjens och nätverkets resurser.
  - Ge förslag på hur vi bäst skall hjälpa Anders framöver.
- Dessa punkter är tillsammans vad vi brukar kalla en social utredning.

*Mamma Maud*

- Hjälp mig att se hur jag skall hjälpa Anders på bästa sätt.
- Förbättra min och Anders kontakt.

*Anders*

•???

Då turen kom till Anders var det svårt att få något direkt uppdrag han behövde liksom de flesta ungdomar lite hjälp på traven.

**C** – Ja, och du då Anders, vad vill du ha ut av tiden på Högantorp?

**A** – Att den skall ta slut.

**C** – Det kommer den att göra vare sig vi gör något eller ej, men finns det något som du skulle vilja att vi använde tiden till?

**A** – Styrketräning.

**C** – Okey, något annat?

**A** – Nej.

**C** – Om jag tittar på det du sagt tidigare idag verkar ditt bekymmer vara att alla lägger sig i ditt liv och att de inte litar på dig?

**A** – Ja.

**C** – Så något som du skulle behöva hjälp med är att få människor runt om dig att kunna lita på dig, så att de slapp vara så oroliga och lägga sig i?

**A** – Ja det skulle man väl kunna säga.

**C** – Är det okey att ge oss det uppdraget?

**A** – Ja.

**C** – Då skriver vi det.

*Anders uppdrag till Högantorp*

- Få hjälp att minska mina föräldrars och socialsekreterarens oro för mig.

När vi nu fått allas uppdrag går vi igenom dem och vi talar om vad vi tror är realistiskt att vi skall kunna jobba med. Under detta möte har vi skaffat oss mandat för vårt handlande under utredningstiden. Då vi senare kört fast eller hamnat i situationer där den unge, förälder eller socialtjänst har ifrågasatt vårt handlande, har vi alltid kunnat gå tillbaka till uppdraget. Utifrån uppdraget har vi sedan diskuterat om det funnits mandat för det vi gjort eller om vi skall välja en annan väg.

Innan mötet avslutats har vi samtalat om hur socialsekreteraren skall medverka under utredningen. Detta har sett mycket olika ut, alltifrån socialsekreterare som deltagit under varje möte till dem som nöjt sig med att bli underrättade per telefon. Vi har inte rekommenderat något, men alltid visat att socialsekreteraren är välkommen att vara med så mycket som hon/han önskar. Det enda krav vi har haft är att socialsekreteraren skall delta i avslutningsmötet och att vi skall ha något gemensamt planeringsamtal under utredningens gång. Vår tanke är att om vi kan hjälpa socialsekreteraren med att vara tydlig med hur hon/han vill ha det blir det inga svårigheter. Vi har varit tydliga med att hur socialsekreteraren än väljer att medverka så kommer vi att ta kontakt om något speciellt inträffar. Socialsekreteraren har oftast velat träffa den unge och familj under utredningens gång för att diskutera praktiska saker, det har inte varit nödvändigt att vi varit med på dessa träffar.

## Intervju med föräldrarna

### Sett ur ett flergenerationsperspektiv

Alla människor lever i ett sammanhang. Hur detta sammanhang ser ut och fungerar är olika för var och en, alla har sin egen bild.

När vi som utredare vill skaffa oss en bild av en ungdoms sammanhang, kan vi gå in på olika nivåer. Som vi tidigare beskrivit finns det flera modeller för hur man kan beskriva dessa nivåers uppbyggnad och samverkan. (Andersson 1980)

Då vi gjort våra utredningar har vi valt att gå in och försöka få förståelse för familjen – släkten; hur fungerar relationerna, vilka roller har de olika personerna, kan vi finna några livsmönster? Ett mycket användbart sätt för att få reda på dessa frågor är att göra en familjekarta (genogram) tillsammans med familjen.

Att göra en familjekarta är ofta ett mycket känslösamt sätt att nå kontakt med familjen, samtidigt som vi får en mycket levande bild av familjens historia. Det ger även ungdomen och hans föräldrar möjlighet att se sig själva i ett större sammanhang. Det är detta sammanhang som ger människan hennes identitet och det är till dessa personer som den livslånga lojaliteten finns, även om denna lojalitet många gånger ligger väl gömd.

Vi har under vår tid på Högantorp gjort ett tiotal familjekartor och det har inte alltid varit helt lätt att få föräldrar att förstå meningen med det hela.

Några kommentarer som vi fått då vi presenterat idéen har varit:

*"Det har vi redan gjort på Maria Ungdom."*

*"Asch, vad skall det vara bra för, det är ju Helene som skall utredas."*

*"Ja, det är snabbt gjort för det är bara vi två."*

Vi har i dessa lägen lyssnat på det som sagts och därefter försökt att förmedla syftet lite tydligare.

*"Så ni har redan gjort en karta, så bra då vet ni hur det går till. Skulle ni kunna tänka er att göra en tillsammans med oss också, det är nämligen så att det är en stor hjälp för oss då vi skall försöka förstå Lisas sammanhang."*

*"Ja det är Helene som skall utredas, men för att vi skall kunna få en bild av Helenes sammanhang, så är familjekartan en stor hjälp för oss, hoppas att ni vill hjälpa till."*

*"Ja det är klart är det bara ni två då går det snabbt, men vår erfarenhet är att det alltid dyker upp fler personer i huvudet då vi väl börjat. Ni kan väl ge oss en chans."*

Vi har hitintills aldrig stött på någon som inte till sist blir lite nyfiken och ger oss en chans. Då vi väl genomfört intervjun har alla de vi träffat varit mycket nöjda, för hur det än är så tycker de allra flesta människor om att andra intresserar sig för deras historia.

Strukturen för hur man gör en familjekarta är egentligen ganska enkel. Det viktiga är inte att alla streck blir raka eller att cirkelarna är lika stora, det viktiga är att vi låter dem vi möter berätta sin historia, till hjälp ger vi dem kartan. Efter det att vi satt oss ner och druckit kaffe och småpratade lite, har vi talat om att det är en av oss som kommer att hålla i intervjun och att den andre sitter med och lyssnar på det som sägs och ibland kommer att kommentera vad han hör. För oss har det fallit sig naturligt att Cathrin har gjort intervjuerna och ritat kartan, medan Thomas mer haft en reflekterande roll.

Hur själva intervjun genomförs beror på vilka vi är som personer, våra erfarenheter och egenskaper. Några av de viktigaste redskapen för oss har varit humorn och att vi inte varit rädda för att göra bort oss. I bästa fall kan humorn fungera som en metafor.

*"– Oj, jäklar här skulle ju farfar få plats, du sa att han var lite uppblåst då får han väl bli en ballong här uppe då!"*

Men som alltid, finns det ett men. Metaforer har sin styrka och sin begränsning, de framhäver vissa sidor och döljer andra de kan lätt få oss på fel väg och därför får vi inte låta humorn ersätta lyhördheten. Då vi möter en familj vet vi att det alltid finns minor nergrävda, ibland till hälften synliga ibland djupt nere. Vi vet inte vilka frågor som skall få minorna att detonera, för att säkra oss och familjen måste vi smyga fram, gå omvägar runt riskområden, men för den skull inte låta bli att sticka fram käppen. När så en mina väl sprängs har vi förhoppningsvis hunnit sätta oss i säkerhet och vi kan hjälpas åt att plocka upp spillrorna.

*"– Jag vet inte och du behöver inte svara men för mig låter det som om du är ledsen över att du inte har någon kontakt med din syster längre."*

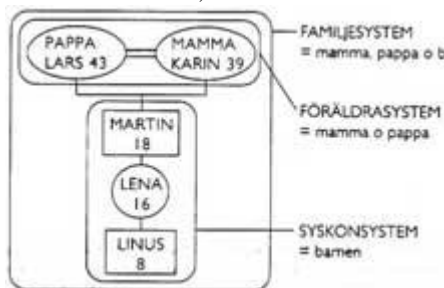


Som vi tidigare nämnde är detta ett fantastiskt sätt att lära känna en familj och få förståelse för dess sammanhang. Ger vi oss tid och är lyhörda kan vi få hur mycket information som helst och detta samtidigt som familjen ofta får en stark känsla av samhörighet och även själva får förståelse för hur vissa mönster går i arv.

Då vi gjort intervjuerna har vi haft fokus på känslomässig närhet, gränser och roller. Roller definierar familjemedlemmarnas funktioner, vissa roller kan man inte välja exempelvis man – kvinna. Andra roller har man valt en gång för alla som föräldrarollen, ytterligare andra roller har sin funktion under vissa tider i livet exempelvis livskamraten eller skoleleven. Dessa olika roller innebär olika förhållningssätt livet igenom. Rollbegreppet har även en vidare betydelse, människor kan i vissa sammanhang bete sig som om de måste vara den glada, ledsna, den omhändertagande eller den som spelar pajas. Dessa roller är ofta outtalade och hänger starkt samman med det sammanhang man ingår i.

### Gränser kan sättas utifrån roller

Dessa gränser kan vara flexibla, rigida, alltför öppna (insnärjda) eller alltför slutna (frikopplade). Gränserna kan vara funktionella eller dysfunktionella. Vissa gränser måste vara rigida för att vara funktionella, t ex att ett barn inte får hoppa ut genom fönstret. Andra gränser måste vara flexibla för att vara funktionella, en sådan gräns är den mellan föräldrar och barn, ibland behöver denna gräns vara mycket öppen ibland behöver den slutas till.



### Exempel:

Som ett led i att förstå Evas beteende gjordes en intervju med familjen ur ett flergenerationsperspektiv, fokus under intervjun var närhet – avstånd mellan släktingar samt roller.

Med under intervjun var Eva, hennes mamma Barbro, pappa Rolf och Rolfs sambo Inger.

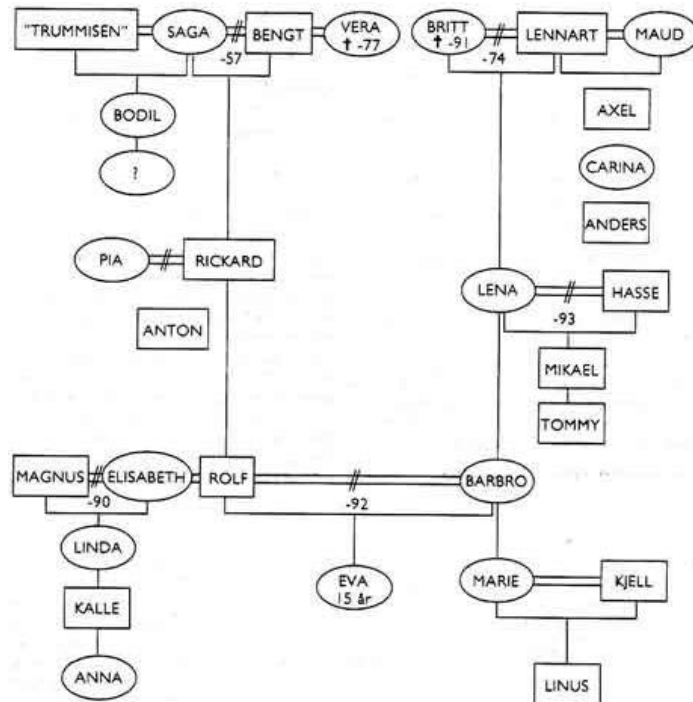
Evas mor, Barbro berättar att hon är mellanbarn med två systrar.

Hennes upplevelser av sin uppväxt är att barnen var hårt hållna och att familjen länge levde under hotet att fadern skulle lämna dem. Då

Barbro var i 20-årsåldern skildes hennes föräldrar och hon kom att ta

mycket ansvar för sin mor, som dels hade psykiska besvär, dels problem med alkohol. Modern förbjöd döttrarna att ha kontakt med sin far och det är först på senare år, efter moderns död som Barbro tagit kontakt med sin far och hans nya familj. Den kontakt som nu finns mellan dem är inte direkt präglad av värme och närhet utan snarare av respekt och omsorg.

Vad det gäller Barbros förhållande till sina systrar, så har hon en nära relation till sin äldre syster som liksom hon själv är skild från en man med alkoholproblem. Kontakten med den yngre system är sedan i vintras helt bruten, detta på grund av att den yngre system lever med en 10 år yngre man som enligt Barbro och andra är helt oberäknelig och elak. De har försökt förmå den yngre system att bryta men hon väljer mannen framför dem.



Då Evas far, Rolf berättar om sin familj, ger han ett ledset, argt och övergivet intryck men där finns även en stolthet. Då Rolf var ett år och hans bror fyra år lämnade modern familjen för en annan man. Fadern träffade snart en ny kvinna som Rolf under sin uppväxt såg som sin mor, och som han var mycket fäst vid. Denna kvinna tog sitt liv då Rolf var i 20-årsåldern. Rolfs biologiska mor har under senare år försökt att få kontakt med sina söner. Rolfs bror har tagit emot henne medan Rolf har vägrat "har hon varit borta i 30 år, behöver hon inte komma nu". Rolfs relation till sin far är mycket stark och präglas enligt Rolf och andra av faderns makt över honom. Rolf har under hela sitt liv haft respekt för sin far, men i deras relation har även funnits mycket utrymme för humor. Fadern kommer ursprungligen från sydeuropeiskt land och tjänstgjorde i armen under andra världskriget, då han kom till Sverige började han jobba som ingenjör. Fadern har under senare år fått allt mer problem med alkohol, och under de senaste månaderna har även hälsan svikit och han är sedan en tid tillbaka inlagd på sjukhus.

Rolf och hans broder har i grunden en god kontakt, men under åren har deras möten blivit allt glesare. Rolf menar att en förklaring till detta är att brodern lever i ett äktenskap med en kvinna som är starkt religiös och som helt "lägger beslag på" brodern.

Då vi låter Eva berätta om sin bild av familjen, blir det tydligt att hon står båda sina föräldrar nära. Relationen till modern har präglats av ständiga konflikter och försoningar de senaste åren, och relationen till fadern har blivit allt svagare på grund av att de inte haft/tagit sig tid tillsammans.

Eva har även en nära relation till sin farfar. Han tog ofta hand om Eva när hon var liten och Eva har hjälpt honom nu på ålderns höst. Eva har funderingar kring farfadern, då hon var liten, utsatte henne för någon form av sexuella närmanden, hon har vissa minnesbilder. Då Eva rymmer åker hon oftast till farfar, hon har även stulit pengar av honom vid ett par tillfällen.

Sin farmor har Eva bara träffat vid ett tillfälle, och då var det Evas farbror som såg till att det blev ett möte. Eva beskriver sin farbror som lite annorlunda men harmonisk, de har knappt någon kontakt vilket Eva verkar lite ledsen över.

Vad det gäller Evas kontakt med släkten på moderns sida, så är moster och hennes söner de som Eva träffar mest.

Morfar, hans fru och barn träffar hon någon gång men känner att de inte har så mycket gemensamt. Däremot finns respekt inför dem vilket Eva även verkar ha inför de andra i hennes nätverk. Då vi går lite utanför familjen verkar det som om hon har väldigt många kompisar, mest killar men få nära vänner. De flesta av hennes tidigare vänner har tagit avstånd från henne, då de skräms av hennes livsstil.

Utifrån föräldrarnas beskrivning av sina ursprungsfamiljer är det lätt att förstå moderns syn på män som ganska hopplösa, även faderns bild av kvinnor som aldrig stannar kvar blir tydlig.

Då föräldrarna fick Eva, ville de ge henne allt de själva inte fått, hon fick bli deras "prinsessa" som fick massor av uppmärksamhet och kärlek. I gengäld gav hon föräldrarna en dotter att vara stolt över. Rollen som "prinsessa" klarade Eva av att hålla så länge som hon hade tillgång till båda sina föräldrar men då umgänget med fadern drastiskt minskade började Eva visa en annan sida, en trotsig, utmanande och självdestruktiv tjej. Att umgänget minskade är alla inblandade ense om däremot råder det skilda uppfattningar om hur detta kom sig. Moderns bild är att det från hennes sida aldrig funnits motstånd till att samarbeta, utan att svårigheterna för hennes del dels berott på Rolfs alkoholproblem och dels på att Rolfs sambo Elisabeth, aldrig släppt in Eva i sin familj. Elisabeth å sin sida anser att Evas far och mor aldrig kunnat samarbeta kring Eva. Dessutom tycker Elisabeth att Eva, sedan hon började sin destruktiva livsstil, har ett dåligt inflytande på hennes barn. Hon tror även att Eva är mycket avundsjuk/svartsjuk gentemot hennes barn som har tillgång till Rolf, mer än vad Eva själv har. Rolf har svårt att ge någon direkt förklaring, tidsbrist är ett skäl, men då vi talar lite mer blir det tydligt att han känt sig pressad av att stå mitt emellan sin sambo och barnen på ena sidan och Eva och hennes mor på den andra.

Evas tankar är att det från början var modern som var missnöjd med hur Eva tillbringade tiden hos sin far och dennes sambo, men att det under de senaste åren varit fadern som inte hört av sig.

Intervjun tog ca 2 timmar att genomföra och det var första gången som föräldrarna kunde tala med varandra om sina olikheter utan att börja anklaga varandra om "vems fel saker och ting var". Eva som annars inte kunde sitta still mer än 5 minuter, satt med under hela intervjun och lyssnade mycket koncentrerat. Efter intervjun sa Eva "– Tänk vad mycket jag inte vetat om min egen familj".

Efter denna intervju blev det tydligt för föräldrarna att de behövde klara ut vad som hindrade dem att samarbeta som föräldrar kring sin dotter.

Då vi träffar ungdomar som ställer till det för sig har vi försökt att fundera över vilken mening det kan finnas med deras beteende, inom litteraturen brukar detta kallas symptomets funktion. Då det gällde Eva var det mycket lätt att under vår intervju få en bild av att hon, genom sitt självdestruktiva sätt försökte se till att hela familjen fick hjälp, kanske hennes beteende också hjälpte föräldrarna att bygga broar bakåt i tiden.

Sammanfattningsvis önskar vi med intervjun att den unge upptäcker att hon är en del av sin familj och släkts historia. Att man som människa bär med sig och kommer att föra vidare släktens arv och sätt att förhålla sig i olika situationer. När vi lyfter fram den unges egen historia och sammanhang så har vi inte värderat olika beteenden eller förhållningssätt, men vi har heller inte nonchalerat sådant som kan ha varit smärtsamma upplevelser. Vi har gett tillbaka våra uppfattningar kring orsaker till konflikter och bekymmer, d v s reflekterat över situationen och sagt att vi tror att föräldrarna gjort vad de kunnat för att vara bra föräldrar, att de gjort det de trott varit det bästa för sina barn. Även om det ibland kan ha blivit tokigt i slutändan var det inte deras intention från början

## Enskilt möte med den unge

### Nätverkskarta

I utredningsförarandet har det ingått att vi träffat den unge individuellt vid minst ett möte, där vi gjort en nätverkskarta tillsammans. Detta brukar ta ca 2–3 timmar på ett eller två tillfällen.

Vi har förberett den unge ett par dagar innan och bestämt tid. Vi berättar att vi är nyfikna på vem hon/han är och hoppas kunna lära känna henne lite mer, trots att hon kommer att vistas på Högantorp en begränsad tid. Vi brukade också säga att vi är medvetna om att hitintills så har hennes föräldrar fått mycket utrymme i våra möten, men att vi hoppas att hon har överseende för detta och delar med sig av sina egna idéer och synpunkter. Vi berättade att vi diskuterar vad som ska föras vidare till möten med föräldrar och socialsekreterare. Vi underströk att vi inte kan lova att inte föra vissa förtroenden och ev hemligheter vidare, t ex övergrepp, grova brott.

Vi har sagt till den unge att vi själva tycker det är roligare att intervjua henne genom att vi gör en nätverkskarta tillsammans. Det har visat sig vara bättre än att vi säger "– Nu skall gå och ha samtal". Vår erfarenhet är att ordet "samtal" drastiskt minskar ungdomars entusiasm att lämna ungdomsgruppen på avdelningen, videospel, diskomusik m m.

När vi satt oss i lugn och ro har vi talat om hur länge vi tänkt oss att hålla på, och att vi tar toalett-/cigarettpauser när så önskas. Vi bjuder alltid på saft/juice och kakor.

Att göra en nätverkskarta med en ungdom kräver att den unge vill samarbeta. Att bjuda in till intervju kan se ut på olika sätt.

### Exempel:

Linda 16 år, är placerad på vår institution för utredning därför att tidigare utredningar inte kunnat genomföras då Linda vägrar att samarbeta, samt hållit sig undan. Linda har vid de tillfällen vi intervjuat hela familjen konsekvent lyckats att "stjäla" föreställningen och omintetgjort föräldrarnas försök att diskutera flickans situation. Det vi visste om Linda är att hon vanligen vägrar att samarbeta med vuxna.

Det är med en speciell känsla i magen vi går för att hämta Linda till dagens planerade intervju.

C – Hej Linda!

L – Hmm. (tittar ner i golvet)

C – Vi tänkte låna dig en stund, för att intervjua dig och göra en nätverkskarta.

L – Ahh, måste jag?

T – Jaaa!

Vi tar Linda bestämt men mjukt i varsin hand och går mot dörren. Linda gör bara symboliskt motstånd och vi drar en lättnadens suck. Vi är övertygande om att det var stor hjälp för Linda gentemot de övriga ungdomarna på avdelningen att vi "tvingade" henne med.

Vi sitter sedan och talar med Linda i över två timmar och Linda ber om en rökpaus vid ett tillfälle, hon som annars röker var 15:de minut. Linda berättar öppet om hennes och familjens situation, att hon umgåtts med äldre killar och använt narkotika. Vi är tvungna att avbryta för mat och Thomas säger;

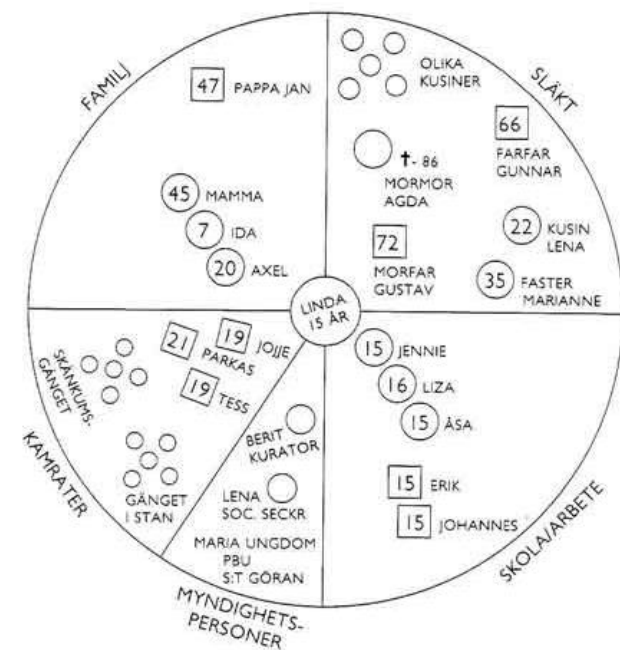
T – Tyvärr hinner vi inte mer, men det var spännande att höra dig berätta om hur du har det!"

Linda svarar då som den självklaraste saken i världen;

L – Men det är inget problem, vi kan fortsätta i morgon!

Vi har ritat nätverkskartorna som en cirkel på ett stort blädderblockspapper, där ungdomen representeras av en ring i dess mitt. (Swedhem 1985) Sedan delar vi upp cirkeln i 5 tårtbitar under rubrikerna; familj, släkt, vänner och bekanta, skola eller liknande, samt myndighetspersoner. Sedan lämnar vi över pennan och papperet till ungdomen och ber henne att inom cirkeln sätta ut markeringar och namn för de personer hon vill ha med, i lagom avstånd från sig själv i mitten. Ju närmare sig själv, desto betydelsefullare är personen för henne. Vi säger att de personer man eventuellt är i verklig konflikt med brukar man sätta längre mot ytterkanten/kanten.

Vi har sagt att vi ser familjen som den eller de personer som ungdomen mest stadigvarande bor med. Ifall någon av den unges föräldrar bor någon annanstans så placeras den föräldern i släktrutan, även om detta kan låta konstigt.



Nästa tårtbit är "släkt" och där brukar vi sätta alla far och morföräldrar, kusiner, morbröder m m, d v s alla som har anknytning till föräldrarna.

Vi gör inga anspråk på att detta är det rätta sättet att definiera familjen – släkten. Men det har varit ett lämpligt sätt att strukturera en ungdoms sammanhang och relationer både för oss som utredare och oftast också för den unge. Den unge kanske "byter familj" genom att växelvis bo hos modern eller fadern, vi frågar då hur hon/han förhåller sig till de olika kulturer och regler som gäller i de olika familjerna. Vi undrar även hur föräldrarna förhåller sig till detta, om det är ok att ungdomen har andra regler och hos den andre föräldern, eller är det något som gör att föräldrarna inte drar jämt eller är det något som den unge utnyttjar.

Den tredje tårtbiten symboliserar den unges kontakter och relationer på skolan, eller om hon arbetar, hennes arbetskamrater. Många av de ungdomar vi mött på Högantorp har inte varit i skolan på lång tid, de har hoppat av i förtid.

Om ungdomarna har kontakt med lärare och/eller

klasskamrater så ser vi dessa relationer som mycket betydelsefulla. Det är vanligt att ungdomarna på Högantorp berättar att de är utstötta från skolan, eller att de tycker att klasskamraterna är för barnsliga, att de inte har något gemensamt med dem.

Vi har utgått från att en förutsättning för att den unge ska kunna flytta hem, antingen direkt efter utredningen eller efter en annan behandlingsplacering, måste någon eller några av tonåringens kamrater vara beredda på att ta emot tonåringen för att slussa in henne i ungdomsgruppens gemenskap. Vi har förstått att ifall ungdomarna inte får hjälp med detta, så är risken stor att hon möts av misstänksamhet, fördomar och ryktsespridning vilket i sin tur gör att hon känner sig ännu mer utstött eller annorlunda. Det behövs några ungdomar som utgör förtrupp och bereder väg och sanktionerar för han/hon som återvänder.

### **Exempel:**

En flicka berättar att hon inte varit i skolan på över en termin, men att hon tycker om och saknar en kamrat från klassen. Efter kontakt med flickans lärare så är skolan beredd på att ge flickan undervisning, antingen på institutionen eller att flickan med personal åker till skolan en dag i veckan. Vi kommer överens om att läraren kommer ut till Högantorp och träffar flickan, och att läraren sedan frågar klassen vilka som vill följa med och hälsa på vid nästa tillfälle. Läraren ber sedan flickan att hjälpa till vid en marknad som skolan arrangerar för föräldrar och anhöriga och flickan får "permission" en helg för att vara med. Efter några dagar bestämmer flickan sig för att försöka gå i skolan en dag i veckan.

Nästa nätverksruta delar vi upp i två rutor, en för kamrater och en för myndighetspersoner. De ungdomar som varit föremål för omfattande hjälp och stöd av myndigheter brukar kunna fylla denna ruta. Vår erfarenhet är att ju fler viktiga personer i myndighetsrutan desto färre viktiga personer i kamratrutan. Ifall det finns myndighetspersoner eller andra vårdgivare som har kontakt med den unge, eller att kontakten inte är riktigt avslutad så har vi kontaktat dessa personer och bjudit in till planeringsmöte. Mötets syfte har oftast varit att klara ut vem som gör vad och när.

Vi har kommit fram till två grundregler när vi gör nätverkskartor med ungdomar;

- vi försöker få den unge att själv hålla i pennan och rita på blocket
- vi ställer bara nyfikna frågor, går inte in och tar ställning för eller emot någon eller försöker att tillrättvisa/moralisera över beteenden.

### **Exempel:**

Linda berättade att hon rökt hasch vid ett flertal tillfällen och tyckte det var "jättehäftigt". Vi kunde lätt gått in och talat om skadeverkningar m m men vid sådana tillfällen, vilka alltid har uppstått när ungdomen börjar att berätta om sig själv, har vi bekräftat att vi hört vad som sagts, men inte gått in i diskussion. Till Linda sa vi så här;

**C** –Ja Linda, du vet ju vad vi tycker om hasch, så det är inget vi behöver ödsla tid på här."

Syftet med nätverkskartan har varit att få en bild av ungdomarnas situation och vilka resurser som funnits tillgängliga i nätverket. Det var också lika viktigt för oss att medvetandegöra dessa resurser för den unge själv. När vi haft tillgång till generationskartor (genogram) och nätverkskartor så har det ofta gått att se hur mönster och beteenden funnits med sedan generationer tillbaka, och när även ungdomarna sett detta så har det hänt att de börjat omvärdera föräldrarnas egenskaper.

När nätverkskarteintervjun fungerat som bäst har vi fått den unges mandat att tillsammans med henne söka efter alternativ till de "sanningar" som hon själv sett som förklaring till hennes och andras beteende.

### **Exempel:**

En 15-årig flicka sätter sin pappa längst bort från sig själv när hon ritar nätverkskartan.

**T** – Det verkar som avståndet mellan dig och pappa är väldigt stort just nu, hur kan det komma sig?

**S** – Jag skiter i honom!

**T** – Jaha? Det bara är så eller finns det någon orsak?

**S** – Han bryr sig inte, tänker bara på sig själv.

**T** – Hur märks det?

**S** – Han är aldrig hemma.

**T** – Nähä, sover borta också?

**S** – Nä, han är hemma ibland, men när han är hemma så arbetar han jämt.

**T** – På vilket sätt blir det ett bekymmer för dig

**S** – Jag bryr mig inte, men morsan får ju göra allting, och då måste jag hjälpa till.

**T** – Har du berättat för pappa hur du upplever det här?

**S** – Det är ingen ide, han bryr sig inte.

**T** – Du vet du vad! Det är kanske precis så som du upplever det, men jag kommer att tänka på hur din pappa beskrev sin situation. Han berättade att han tyckte det var jättesvårt att vara ensam man i familjen och pappa till tre döttrar.

Han sa att han själv inte haft några syskon och att det bara fanns män runtomkring honom när han växte upp. Det lät på din pappa som om han inte riktigt vet hur man umgås med tjejer, och framförallt inte med tonårsdöttrar.

**S** –Man kan ju prata om annat också!

**T** – Precis så sa jag till din pappa, och då sa han att han försökt många gånger, att prata om idrott, skolan osv. Men att han upplevt att ni inte var intresserade, och när han bett er mamma om råd så verkade inte heller hon förstå honom. Din pappa sa sedan att han överlämnat fostran och ansvaret för er till mamma, för att han tror att er mamma kan vara er till hjälp på ett bättre sätt om han inte lägger sig i.

**S** – Morsan är inte bättre, hon bara tjarar och lägger sig i!

**T** –Ja det är möjligt, men kan det inte vara så att pappa är som han är, för att han tror att er mamma förstår er bättre. Och att han håller sig lite undan av omtanke för familjens bästa?

**S** – Konstigt sätt att visa omtanke på!

**T** – Vad jag förstår så är ni tjejer och er mamma väldigt tajta tillsammans, ni delar och byter kläder och smink med varandra, och det är alltid till mamma ni vänder er när ni behöver pengar osv. Jag undrar hur lätt det är egentligen att vara ensam man och vara pappa i er familj!?

**S** –Jag tycker om att prata med pappa, men det är mamma som bestämmer och då är det henne man går till. Sarah är förbannad på sin pappa för att han struntar i henne och sin familj och hon är trött på att känna sig kontrollerad av mamman. Vår hypotes är att eftersom föräldrarna inte samarbetar i föräldraskapet får Sarah möjligheten att smita iväg hemifrån. Efter att vi resonerat fram och tillbaka så tror Sarah själv att det är så att kvinnorna i familjen har bildat en egen klubb, som pappan är utestängd ifrån. Sarah börjar omvärdera föreställningen av att pappan håller sig undan, det kanske är så att han inte får vara med. Utifrån detta perspektiv så blir pappans beteende begripligt. Han är omtyckt och uppskattad på sitt arbete och där är han en i gruppen. Hemma känner han sig utanför och har inte mandat att ta ansvar för fostran av barnen. Då är det kanske inte så konstigt att han väljer arbetet före familjen.

Föräldrarnas uppdelade roller och ansvarsområden har troligen varit funktionellt då barnen var mindre genom att uppdelningen skapade en balans mellan föräldrarna. Båda fick vara experter inom sitt område. Problemen uppstår då döttrarna kommer upp i tonåren och revolterar mot moderns auktoritet. Modern försöker hantera detta genom att bli väninna med döttrarna, istället för att be pappan om hjälp.

Familjeperspektivet i utredningen blev att vi fokuserade främst på relationerna inom familjen och på föräldraskapet, genom att ta reda på och lyfta fram den kraft som finns i ett fungerande samarbete mellan två föräldrar. Därför blev det naturligt att ta reda på om konflikter och motsättningar inom familjen hade en faktisk grund, t ex misshandel, övergrepp, missbruk m m. Vår erfarenhet blev att ungdomars asociala karriär i grunden kan bottna i missförstånd och feltolkningar av om föräldrarna bryr sig om ungdomen, eller struntar i henne.

### **Exempel:**

En 15-årig flicka har avvikit hemifrån och börjat att missbruka. Under utredningen framkommer att föräldrarna ligger i skilsmässa och att pappan bestämt att flickan bör bo med honom efter separationen. Detta för att modern inte kan sätta gränser för flickan. Flickan vägrar att träffa eller ens tala med fadern, när han kommer på besök så kallar hon honom för de värsta saker man kan i vår kultur, och lite till. Fadern säger sig inte förstå vad detta kan bottna i, men säger att han älskar sin dotter och vill ta hand om och försöka fostra henne. Flickans agerande mot fadern och promiskuösa beteende för övrigt gör att vi misstänker att flickan blivit utsatt för övergrepp. När vi gör nätverkskartan med flickan så förstår vi att hon önskar att relationen till pappan skulle vara mycket bättre. När vi sedan talar om var flickan skall bo när föräldrarna separerar, så säger flickan;

**L** – Jag skulle vilja bo med pappa, men han vill ju inte veta av mig, han ser mig inte som sin dotter.

**C** – Hur kommer det sig att du tror att din pappa tänker så?

**L** – Det har mamma sagt!

När vi senare konfronterar modern med detta så berättar hon att hon uttryckt sig så för att hon varit arg på maken. Modern bekräftar för flickan att pappan inte sagt så. Efter detta blir flickans relation till fadern som förbytt och hon ringer dagligen till honom och vill att han ska hälsa på. Vi berättar vid ett senare tillfälle att vi tidigare undrade över ifall pappan gjort henne illa på något sätt, eftersom hon var så ilsk mot honom. Då svarade flickan:

**L** – Han skulle aldrig göra mig illa, hur kunde ni tro något sådant!

Konflikten mellan flickan och pappan bottnade till största delen ur ett missförstånd. Det var inte långt ifrån att vi själva börjat se fadern som en potentiell förövare.

Nätverkskartan har för oss varit ett mycket positivt sätt att lära känna ungdomarna. Det har varit viktigt att nätverkskartan blivit den unges egen karta, hon berättar i egen takt om det hon vill, och vi drar inte ur henne något. Vi vill likna vårt förhållningssätt med turisterna som chartrar en taxi för att lotsas runt och få en främmande miljö beskriven. Taxichauffören är den som styr och ansvarar för resans innehåll, men vi sitter i baksätet och kan peka åt vilket håll vi vill åka. Vi bestämmer också när resan skall sluta.

Att vi till största delen tittar på ett blädderblockspapper på ett bord mellan oss, gör att den unge inte behöver ha ögonkontakt med oss. Vi tror detta är viktigt för att hon eller han inte ska uppleva sig sitta i en "förhørsstol".

Vi som intervjuare får en behaglig position. Vi blir mer som åskådare än intervjuare och kan friare reflektera över den unges berättelser. Intervjun har möjlighet att mer bli ett samarbete kring att rita en karta, än dialogen mellan en som inhämtar information och en som ger information.

Sammanfattningsvis är nätverkskartan ett gott redskap, den ger oss en bra bild av balansen i ungdomarnas nätverk. Vilka resurser som finns i form av vuxna stabila personer, vilka kamrater som är bra förebilder och vilka som erbjuder destruktiva kunskaper. Samt hur relationer till viktiga personer upplevs vara, och hur ungdomen önskar att de var. Och sist men inte minst; det har varit kul och spännande att göra nätverkskartor!

## Möte kring föräldraskap

Då vi haft mötet som vi kallar "intervju med familjen ur ett flergenerationsperspektiv" har vi i några fall avslutat mötet med att återge hur föräldrarna, som man och kvinna träffades och bildade familj.

Vi beskrev det som att de i detta sammanhang förband sig för två kontrakt. Det ena var att de skulle leva som man och hustru, det andra var att de påtagit sig rollen som föräldrar. Det första kontraktet gällande maka – make kan de säga upp, men inte det andra. Detta åtagande har de livet ut även om de väljer att inte leva ihop.

Vi har utifrån detta resonemang provat att avsluta "familjegenerationsmötet" med att be föräldrarna fundera över deras möjligheter att samarbeta för att skapa förändring. Vi ber dem fundera över sin relation som föräldrar, inte sin äktenskapliga relation. Ifall de önskat stöd i den äktenskapliga relationen så gav vi dem rådet att vända sig till bättre lämpade forum, t ex familjerådgivning.

Vid de fem tillfällen som vi bett om ett möte gällande föräldraskap så har ingen backat ur eller tyckt att det inte går att dela upp dessa roller. Det har tvärtom gått förhållandevis enkelt och vi har uppfattat det som om föräldrarna varit lättade över att vi inte börjat rota i deras gamla konflikter. När dessa gamla konflikter dykt upp i samtalen så har vi påtagit oss ordföranderollen i mötet och deklarerat att frågan tas upp i fel forum. I en familj fick vi flera gånger upplysa modern och före detta frun om att mötet var till för att diskutera framtidsfrågor, och inte sådant som hänt tidigare. Pappan och före detta maken var mycket tacksam för att han inte behövde bli "korsfäst" ytterligare en gång. Pappan hade undvikit alla möten tidigare gällande sonen därför att han blivit anklagad och skuldbelagd av före detta frun.

### Exempel:

Linda är en 15-årig flicka som provat droger och betar sig mycket obstinat. Föräldrarna vill att Linda ska bo alternerande hos fadern en vecka och hos modern en vecka. Vi har bett föräldrarna att fundera över hur det ska se ut när Linda bor hos var och en, och vad de ska ha för gemensamma regler och förhållningssätt.

**T** – Jahaja, sist vi träffades så bestämde vi att det här mötet mest skulle vara för Er skull (till föräldrarna) och att Ni önskade att diskutera en gemensam strategi, för att kunna ta emot Linda efter utskrivningen från Högantorp.

**J** – Ja, vi tror att det är bäst att vi går igenom vilka regler som ska gälla hos var och en, dels så att Linda får reglerna klart för sig på en gång, och dels så att jag får höra Guns regler och vice versa.

**G** – Ja och det är viktigt att alla vet vilka regler som gäller, det minskar utspel. Det är också viktigt att Linda inte får göra vad hon vill hos Jan, då det blir jag som är satkärningen som hon inte får göra något hos.

**C** – (tar fram blädderblocket) Är det okey ifall jag ritar lite! Om vi tar var och en av er och ni berättar vilka regler som ni vill ska gälla hos er, så skriver jag upp dem under ert namn.

**J** – Bra förslag!

**G** – Det är okey för mig.

**C** – Vem skall jag börja med?

Vi började från början, när Linda skulle gå upp på morgonen, när hon skulle vara hemma, ifall hon skulle äta middag hemma, vilka hon fick respektive inte fick umgås med, när hon skulle vara hemma o.s.v. Varje punkt i sig tog oändlig tid på grund av att föräldrarna var oeniga om allt. När de väl började närma sig samförstånd kring en fråga så bröt Linda in och saboterade. Föräldrarna började först att skälla på Linda, för att sedan börja bråka med varandra. Situationen kändes hopplös och vi började själva att längta hem och ville få slut på mötet. Vi konfererade sinsemellan och bestämde oss för att vara konkreta och konfrontativa;

**C** – Vi har funderat ett tag och för oss verkar det som om det enda ni lyckats samarbeta kring är att inte samarbeta! Om ni inte kan bestämma en enda regel tillsammans för Linda här ikväll, så tror vi inte att ni klarar att ha Linda boende hos er.

Föräldrarna säger gemensamt att de nog ska kunna komma överens men att de har svårt att diskutera när Linda stör dem hela tiden vilket bara slutar med att alla bråkar med varandra. De berättar att det blir precis likadant hemma och att allt slutar i kaos, och att Linda ger sig iväg hemifrån.

**T** – Om Linda saboterar era försök att samarbeta som föräldrar för hennes bästa här ikväll, vad är det som hindrar er från att låta Linda vänta utanför den tid ni behöver för att diskutera?

**L** – Jag håller med dem, vi måste kunna diskutera i lugn och ro nån gång, det är ju omöjligt att få tala till punkt när hon är med.

**G** – Tänk om hon rymmer då!

**L** – Det är precis vad jag tänker göra!

**T** – Vi måste snart avsluta mötet för vår del om en liten stund. Men vi har ett förslag, vi stannar här med Linda i fem minuter och ni går till rummet intill och diskuterar.

Föräldrarna tyckte att det var en bra ide och går in i ett annat rum. Efter ca tre minuter reser sig Linda och går lugnt fram och sparkar sönder en fönsterruta, vilket medför att föräldrarna kommer inrusande och är mycket upprörda och uppgivna. Linda själv ser nöjd ut. Till slut får Jan nog och bär iväg Linda till avdelningen. Föräldrarna sitter sedan och pratar i lugn och ro i en timme och lyckas enas om en 4–5 regler. De blir helt eniga om att Linda själv får bekosta den sönderslagna rutan. I slutänden blev det så att Linda hjälpte sina föräldrar att samarbeta.

Våra föräldraskapsmöten har sett ut på olika sätt. Gemensamt har varit att mötet har varit till främst för föräldrarna och att de fått använda oss som ett bollplank för att hitta konstruktiva samarbetsformer i sitt föräldraskap. Målet har

varit att föräldrarna skall hitta sätt att hindra sina barn från destruktivt beteende. Föräldrarnas vilja och förmåga har även gett utredningarna värdefull information om familjens förutsättningar att själva ta ansvar för sitt barn. Inför dessa "föräldraskapsmöten" har ungdomarna förenklat reagerat på tre sätt; de som avböjt att vara med, de som varit med men är tysta och lyssnar, de som varit med och gjort allt för att hindra föräldrarna att samarbeta. I de här mötena har vi varit mindre intervjuare än i tidigare möten. Vi har försökt att skapa en dialog där vi har reflekterat över samtalen.

Vi har själva inspirerats av den systematiska familjeterapins samtalsmetodik (Andersen 1994) och har i samtalen reflekterat över det föräldrarna diskuterat. Speciellt när föräldrarna verkar att ha kört fast och inte kommer vidare i diskussionen så har vi vänt oss till varandra och talat om det vi hört föräldrarna talat om, och vilka tankar vi fått om orsaker till att de kör fast. Ett grundförhållningssätt har varit att inte öppet ta ställning för någon av föräldrarna, eller ungdomen. Vi har dock konsekvent hävdats att föräldrar har skyldigheter och rättigheter att ta beslut gällande sina barn. Det är bättre att de fattar gemensamma beslut än inga alls. Blir konsekvensen av beslutet tokigt så är det inget man kan förutsäga.

### **Exempel:**

Dragan är en 16-årig pojke, dömd för en mängd kriminella handlingar. Han lever med sin mor och styvfar. Biologiske fadern är död sedan ett par år. Ett av föräldrarnas problem är att Dragan inte accepterar sin styvfar. De talar inte ens med varandra. Vi är inne på vårt andra "föräldraskapsmöte". Med på mötet är mamma Vera och styvfadern Marco, Dragan sitter med men vägrar att tala med sin styvfar.

**C** – Vera, det måste vara tungt för dig att ensam försöka hjälpa Dragan?

**V** – Ja det är det! Han gör så mycket dumma saker, men jag vet ju att det finns en annan Dragan också. En fin kille.

**C** – Hur tror du att Marco skulle vilja att det var mellan honom och Dragan?

**V** – Jag vet att Marco vill vara som en pappa för Dragan, men han är för tuff mot Dragan, och det går inte Dragan på!

**T** – Jag tycker jag känner igen ert dilemma från andra familjer vi träffat här. Det förhållningssätt och fostran du beskriver Vera är det sätt som mammor ofta bemöter sina barn med. Det sätt som ni beskriver att Marco har är för mig ett typiskt manligt sätt att fostra barn.

**M** – Ja, barn måste visa respekt mot vuxna.

**T** – Det är nog så att kvinnor och män visar kärlek och omtanke mot sina närmaste på olika sätt. Förmodligen behöver barnen ha tillgång till båda förhållningssätten. Du Marco, tror du det blir ett bekymmer för Vera när du bemöter Dragan på ditt sätt, istället för på Veras sätt?

**M** – Ja det blir det. Och det blir det för mig också för när jag säger till Dragan att han t ex skall hänga upp handduken efter sig, då börjar Vera att bråka med mig för att jag skäller på Dragan. Alltså så säger jag inget alls, det blir bäst så.

**C** – Det verkar som om du inte riktigt har fått tillåtelse att vara förälder åt Dragan. Har du och Vera talat om hur ni önskar att din roll i familjen skall vara?

**M** – Det är svårt, jag flyttade hem till Vera och Dragan, de var ju en familj långt innan jag träffade dem.

Så här höll vi på fram och tillbaka, det blev tydligt att Vera tyckte att Marco skulle bemöta Dragan på hennes sätt, medan Marco tyckte att Vera var alldeles för snäll mot Dragan. Föräldrarna ville använda våra möten till att komma till tals med Dragan. Eftersom Dragan vägrade att prata så tyckte vi att det var meningslöst att försöka tvinga honom. Vi försökte istället att lyfta fram olikheterna i föräldrarnas tankar om uppfostran, och att olikheterna kan komplettera varandra ifall föräldrarna samarbetar och tillåter olikheter.

På vårt andra möte hade vi samtalat med föräldrarna om alla deras likheter och olikheter så att Marcos sätt att bemöta Dragan inte längre verkade vara så hotfullt för Vera, vilket gjorde att Marco fick mer utrymme att ställa frågor till Dragan. Dragan började också att svara på Marcos frågor och det blev en dialog dem emellan. Vår uppfattning var att när Marco fick tillåtelse av Vera att försöka nå Dragan på sitt sätt, så kunde Dragan inte längre gömma sig bakom Vera.

Efter en tid spelade Marco och Dragan biljard och schack med varandra på institutionen. Föräldrarna hade enligt vår mening kommit varandra närmare i sitt föräldraskap. Modern hade börjat släppa in styvpappan mer och kontakten mellan styvpappan och Dragan var något bättre. Det fanns en nyfikenhet dem emellan. Föräldrarnas uppdrag till oss var att hitta sätt att hindra Dragan från fortsatt brottslighet. Vår bedömning var att föräldrarna var för ensamma i Sverige för att hindra Dragan från kriminalitet. Han var för involverad i och identifierade sig med det asociala ungdomsgäng han tillhörde. Föräldrakraften skulle inte vara tillräcklig, och familjens nätverk för litet. Vi bedömde att en svensk behandlingsinstitution skulle ha mycket små förutsättningar att behandla Dragan. Han hade internaliserat helt andra normer och värderingar än vad som är normativt i svensk kultur, samt i den kultur som Dragan hade sitt ursprung så hade straff och fängelse högre status än vård och behandling. Tvångsvård skulle kunna stämpla Dragan som "tokig" i familjens kretsar vilket kunde göra att nätverket tog avstånd från honom. Vi föreslog socialtjänsten och föräldrarna att under en tid låta Dragan vistas i sitt hemland och be släkten att ta hand om honom. Där fanns inte möjligheterna att fortsätta med kriminalitet. Och där skulle han få möjlighet att finna sina rötter och identitet.

## Livslinje

Då vi kommit så här långt i utredningen kring en ungdom hade vi fått en mångfasetterad bild av familjen och dess historia.

Att göra en ungdoms livslinje handlar inte om att tala om skulden i det förgångna utan om ansvaret inför framtiden.

### Livsfas

För att kunna tala om framtiden behöver vi få några pusselbitar till i familjens historia, det är dessa pusselbitar vi sökt då vi gjort livslinjen. (En sorts tidsaxel.) Livslinjen har för oss varit ett sätt att samtala med familjen om i vilken fas av livet de befinner sig. Är det något som de själva funderat över och hur har de klarat tidigare övergångar? Samtalen har även varit ett forum där vi sökt förtydliga på vilka sätt familjen tidigare försökt att hjälpa sitt barn. För att relationerna inom en familj skall vara funktionella, måste familjen hela tiden utvecklas. Liksom den enskilda medlemmen går hela familjen genom olika livsfaser:

*"Olika familjefaser har identifierats från familjebildning, barns ankomst, skolgång, tonår och utflyttning till parets fortsatta samlevnad, ålderdom och död. För många följer utvecklingen inte denna standardmodell utan har inneburit skilsmässa, ensamlevnad eller omgifte, men familjefasbegreppet är ändå lika tillämpligt. Varje livsfas har sina speciella uppgifter och familjen måste ständigt omorganiseras för att klara dessa. Då varje fas innebär att lämna ett skede i livet innebär den moment av uppgivande och sorg. Övergångarna mellan faserna kan vara problematiska eftersom familjen skall lämna det gamla och möta det okända. Frågan om familjens utvecklingsfas är viktig för alla som möter familjer. Institutioner bör helst vara medvetna om i vilken livsfas familjen befinner sig för att deras insatser skall komma till sin rätt." (Plitz 1993)*

I de familjer där vi haft möjlighet att göra livslinjen, har vi gått till väga på liknande sätt. Vi har som vid tidigare möten använt oss av blädderblock och börjat med en punkt längst ner i vänstra hörnet "Här föds du", en linje uppåt får sedan symbolisera ungdomens liv, linjen avslutas med en ny punkt "Högantorp, här är du nu". Längs med denna linje fyller vi på de viktiga händelser som familjen berättar om.

För att knyta an till det vi beskrivit ovan om livsfaser, har vi alltid börjat själva intervjun ett par år tidigare än "Här föds du". Vi har frågat föräldrarna hur det var när de träffades, var eller hos vem bodde de, om de är/varit gifta vilka var med på bröllopet osv.

Nästa fas vi frågat om är när första barnet föddes, om det första barnet är ungdomen som finns med i rummet frågar vi så ingående som möjligt om detaljerna kring hans/hennes födelse, vilket sjukhus, vilka var med, hur var första tiden hemma, vem tog hand om, o s v. Om det första barnet är ett syskon har vi inte varit lika ingående utan sparar de frågorna tills vi talat om det barn som finns i rummet och som är i fokus av samtalet och utredningen.

De faser som det därefter fallit sig naturligt att tala om har varit barnets förskoletid, skoltiden och tiden därefter.

I de flesta familjer vi mött har det hänt mycket under resans gång, familjen har splittrats, makar har skilts och gift om sig, föräldrar har dött eller försvunnit, ja listan skulle kunna göras oändlig med alla de livsöden som familjerna berättat om. Vi har låtit familjens egen takt styra samtalet, några har velat berätta mängder av detaljer andra nästan ingenting. Det viktiga för oss har inte varit att få fram så mycket fakta som möjligt utan att få en bild av hur de haft det tillsammans som familj och dessutom att hjälpa dem att tala om vissa händelser.

Vid flera tillfällen har det under dessa samtal blivit tydligt vilka faser familjen har haft svårt att klara av. De har organiserat sitt liv utifrån vad de ansett och trott vara bäst för familjens medlemmar vid det tillfället. Denna organisation eller kalla det val, kan så här i efterhand visa sig vara mindre funktionella och ibland har de fått rent ödesdigra konsekvenser för familjen.

### Exempel:

Vi följer Dragan till mötet då vi gjorde livslinjen tillsammans med Dragan och hans föräldrar. Biologiske faderns sjukdom och död var något som familjen aldrig talat om. Då det i denna familj var Vera som talade mest, gav hon en mycket levande bild av pojkens historia. Hon berättade att pojkens pappa tidigt i deras äktenskap drabbats av psykisk sjukdom, denna sjukdom gjorde honom till en ond människa, han blev elak mot henne men inte mot barnen. Vera försökte i flera år men klarade till slut inte av att leva längre med barnens far utan begärde skilsmässa. Brytningen dem emellan blev total men Dragan fortsatte att ha kontakt med sin pappa. Ett par år efter skilsmässan dör Dragans pappa.

Veras bild av Dragan är att han aldrig visade någon sorg då pappan dog, kanske var han till och med lättad eftersom pappans sjukdom gjort att han betett sig mycket märkligt de sista åren. Hon hade försökt att tala med Dragan vid något tillfälle, men blivit avvisad och därefter inte fört saken på tal.

Under tiden som Vera berättade märkte vi att Dragan blev alltmer nedstämd och frånvarande. Vi försökte att fånga hans stämning.

**T** – Jag vet inte Dragan, jag kanske har fel men det ser ut som om du blir ledsen då du hör din mamma berätta?

**D** – Nej det är ingen fara.

**T** – Jag tänkte att du kanske kom att tänka på din pappa?

**D** – Ja, det är klart att jag tänker på honom när hon pratar om honom.

**C** – Tänker du på honom eller tänker du på det som din mamma säger?



**D** – Hur då menar du?

**C** – Ja, din mamma berättar ju dels om hur din pappa var i hennes ögon, dels om hennes bild av hur du upplevde din pappas död.

**D** – Mmm....

**C** – Vilket är jobbigast just nu.

**D** – Jag bara tänker på det hon sa.

**C** – På vilket?

**D** – Att jag inte var ledsn när pappa dog.

**C** – Så var det inte, eller?

**D** – Nej....

Dragan berättade att han älskat och sörjt sin pappa oerhört mycket och att han tänkte på honom ofta. Dragan kände väl till föräldrarnas historia och visste att mamman hatat hans pappa. Troligen var det så att Dragans lojalitet till sin mamma gjort det omöjligt för honom att visa henne sin sorg. Senare under samtalet kunde både mor och son ge uttryck för att de var oroliga över att Dragan ärvt faderns psykiska sjukdom, något som de aldrig tidigare talat om. Dessa tankar hade väckt skuldkänslor och oro hos modern och rädsla hos sonen. Dragan hade förstått att hans mamma många gånger tyckt att han var lik fadern och eftersom han bara hört modern tala om faderns dåliga sidor, uppfattade han det som om hon tyckte att även Dragan var ond. Då mamman fick höra detta kunde hon också tala om alla de fina sidor som pappan haft och som hon nu kunde se hos sin son. Även Marco som känt fadern väl kunde ge en fin bild av fadern till Dragan.

Att samtala om livsfaser med familjer har varit ett sätt att visa på att familjen inte är ensam i sin situation. Att många av de svårigheter som sker i livet är helt naturliga och något som de flesta tvingas gå igenom.

Det har också varit betydelsefullt för oss att få en bild av hur familjefas och ungdomens problem påverkar varandra. I vissa familjer har man varit så upptagen av ungdomens problem att man inte klarat av att ställa om sig i samband med nya faser. I andra familjer har man haft fullt upp med att klara ut en ny fas i livet och orken har inte räckt till för att engagera sig i problemen runt sina barn.

### **Tidigare lösningsförsök**

Den andra aspekten med livslinjen har varit att se vilka försök till lösningar familjen tidigare använt då den hamnat i svårigheter. Vi har fått en bild av vilka resurser familjen har och hur dessa har använts. I de fall där det varit tydligt att familjer gjort samma lösningsförsök om och om igen utan någon större framgång, har vi kunnat tala om detta. Förhoppningsvis har dessa samtal varit till hjälp på så sätt att familjerna fått nya idéer och kunnat undvika att bara göra "mer av samma sak".

### **Exempel:**

Familjen bestod av en 14-årig flicka och hennes ensamstående mamma. Familjen hade levt under problematiska förhållanden under många år och mamman hade isolerat sig mer och mer. De enda kontakter mamman hade utanför hemmet var på hennes arbetsplats. Dottern däremot var ständigt ute i området och spred en massa oro runt sig.

Mamman hade en mycket vag bild av vad dottern gjorde då hon var ute.

Flickan agerade så kraftfullt att socialtjänsten var tvungen att omhänderta henne och hon placerades på Högantorp. Då vi fick kontakt med mamman var hennes förslag till lösning på problemen med flickan att de skulle flytta till en annan ort. I de samtal vi senare hade med mor och dotter blev det tydligt att familjen alltid löst problem genom att flytta och för varje flytt hade mamman skärmat av sig allt mer från sin omgivning.

Vår hypotes var att familjen flydde undan och på det sättet för en tid slapp omgivningens inblandning. Flickans agerande var en tydlig signal på att familjen behövde hjälp. Att flytta var ingen lösning, tvärtom skulle det förmodligen försvåra problemen än mer.

Vi hjälpte mamman att se mönstret i hur hon alltid löst problem. Då detta mönster blev tydligt för mamman gav hon oss tillåtelse att börja utforska vilka personer i hennes omgivning som hon hade förtroende för. Vi visste sedan tidigare att släktbanden bakåt i tiden var avklippta och att detta var mycket känsligt för mamman. Vi visste också att det i familjen fanns två söner, äldre bröder till flickan vilka båda varit omhändertagna under flera år. Mamman hade nästan ingen kontakt med dessa söner då hon kände att de kommit så långt ifrån varandra, samtidigt som hon skämdes över att hon inte lyckats ordna sitt liv bättre än vad hon gjort. Efter mycket tvekan vågade mamman ta kontakt med sina söner för att be dem om hjälp med flickan. Mamman hade även ett stort förtroende för sin arbetsledare och kunde med stöd av vårt samtal be även henne om hjälp.

Istället för att bryta upp ännu en gång och bara fly undan problemen gjorde mamman nu en helomvändning. På eget initiativ ordnade hon ett nätverksmöte. Till mötet bjöd hon in flickans bröder, sin arbetsledare och en arbetskamrat, personal från flickans skola och socialsekreterare. Mamman berättade under mötet om sin oro för dottern och om hennes eget behov av att få hjälp och stöd. Mötet användes därefter för att se hur var och en kunde stötta mor och dotter.

Platsen för nätverksmötet var lobbyn på det hotell där mamman jobbade!! Vi blev lite ställda till en början, skall vi verkligen sitta här? Snart insåg vi att det bara handlade om våra egna föreställningar om hur platser för nätverksmöten skall se ut. När vi gjort oss kvitt våra fördomar upptäckte vi hur genialiskt mammans val av plats var.

Det mamman visade var att hon nu var beredd att öppet prata om sina svårigheter och be om hjälp. För henne var platsen helt naturlig, det var här hon hade sin trygghet.

Då vi kräver att människor som vi möter skall våga gå utanför sina ramar och invanda mönster blir det en utmaning för oss själva att göra detsamma! Exemplet ovan är en solskenshistoria och naturligtvis har det inte alltid varit så enkelt att stötta familjer i att våga pröva nya sätt att lösa problem. Vår erfarenhet är dock att dessa möjligheter ökar betydligt om vi tillsammans med familjen kan tydliggöra vad som tidigare gjorts.

Då vi har livslinjen framför oss kan vi tillsammans med familjen samtala om de olika riktningar livet kan ta efter tiden på Högantorp. Vi har försökt att vara så ärliga som möjligt då vi suttit tillsammans med en familj. I en familj där sonen var inblandad i omfattande kriminalitet var ett av alternativen fängelse. I en annan familj hade dottern gjort flera självmordsförsök, risken att hon en dag skulle lyckas fanns, ett av alternativen var Skogskyrkogården. Det kan tyckas att det är väl hårt att vara alltför tydlig, men vår erfarenhet är att det vi talar om ändå bara är en bråkdel av alla de alternativ som familjerna har målat upp för sig själva. När vi tydliggör vissa saker är det sådant som de väl känner till och har tänkt på. Att få se alternativen "svart på vitt" kan naturligtvis få några att värja sig men oftast har effekten blivit att familjen bestämt sig för att i alla fall inte låta det värsta hända. I bästa fall bestämmer sig familjen för att göra allt som står i deras makt för att hjälpa sitt barn, även om det innebär att de utsätter sig själva för en massa risker.

## Genomgång med familjen

### Förberedande av avslutning

Syftet med detta möte har varit att gå igenom utredningen med familjen, hur samarbetet mellan oss, Högantorp och familjen fungerat och hur vistelsen för ungdomen varit. I och med att utredningstiden är begränsad i max två månader har det varit dags att börja förbereda familjen (och institutionen) på att den unge snart flyttar hem, eller vidare till annat boende.

Vi har vid den här tidpunkten i utredningen tillräckligt med information om den unge och hennes sociala levnadshistoria och nuvarande situation. Vi grundar utredningen på den bild den unge beskriver, familjens berättelse och andra involverade personers beskrivningar; vanligtvis lärare, skolkurator, klasskamrater, åklagare och socialsekreterare.

Vi har själva beskrivit familjens situation för våra kollegor i ett handledningsforum, och fått feedback på utredningsprocessen och den preliminära bedömningen gällande fortsatta insatser för den unge. Den skriftliga sammanställningen har inte varit klar utan har överlämnats till socialtjänsten ca en vecka efter utskrivning. Vi har dokumenterat utredningen i form av dagboks- och journalanteckningar.

Till detta möte har vi bjudit in föräldrarna och den unge själv. Vi har återgett hur vi har uppfattat att kontakten med familjen sett ut och beskrivit utredningsförhållandets olika delar. Vi har i huvudsak fokuserat på de konstruktiva lösningar och förslag som kommit fram i diskussionerna med familjen, men vi har även talat om de hinder vi uppfattar uppstår i olika vardagssituationer i familjen. Vi har uppmanat familjen att ge oss och institutionen kritik tillbaka. Det har varit mycket värdefull information för oss i vår strävan att utveckla metoder för konstruktiva utredningar.

Vi har också förberett familjen på att kontakten snart kommer att avslutas, och att om familjen är i behov av fortsatt stöd så är socialtjänsten den naturliga samarbetspartnern. Då den unge är omhändertagen enligt LVU har socialtjänsten vårdansvar.

Vi har sett vikten av att föräldrar och socialtjänst möts som samarbetspartners under och efter tiden på Högantorp. Det kan finnas ett inbyggt dilemma för socialsekreterarna när de å ena sidan utövar sin myndighetsfunktion och ansöker om att omhändertaga ungdomen och å andra sidan behöver föräldrarnas stöd i denna åtgärd. Om detta stöd inte finns verkar åtgärden bli kontraindicerad, dvs insatsen för att stödja den unge kan göra att den unges situation blir ännu mer ansträngd. Dilemmat verkar ha varit att föräldrarna har känt sig kränkta av socialtjänstens ingripanden.

Deras auktoritet och kompetens som vuxna och föräldrar har ifrågasatts.

Vi har sett det som mycket viktigt att, i de situationer det behövs, återupprätta dialogen och samarbetet mellan föräldrarna och socialtjänsten. Vi har funnit att vårt arbete inte bara handlar om att bygga broar mellan föräldrarna och ungdomen, utan också att bygga broar mellan föräldrar, socialtjänst och andra involverade myndigheter/ personer.

I situationer då misstankar och kritik riktats mot socialtjänsten har vi hävdat att vår erfarenhet är att socialsekreterare är personer som vill gott, att de gör vad de tror är bäst för den unge.

Vi förmedlar att socialtjänsten har en tanke bakom sitt handlande och att de inte ingriper i ungdomars och familjers liv utan en grundad oro. Mötet i sig är också ett planeringsmöte inför kommande avslutningsmöte tillsammans med socialtjänsten. Vi hjälper föräldrarna att mobilisera sig och att stärka sitt föräldraskap så att de kan få mandatet tillbaka av socialtjänsten som kompetenta föräldrar.

### Exempel:

Vi har avslutningsmöte med en ensamstående mamma som är mycket bekymrad för att socialsekreterarna inte skall godta den planering vi och familjen kommit fram till gällande dottern. Modern har gjort stora förändringar i sin

situation, hon har informerat sitt nätverk om dotterns situation och fått löfte om nätverkets stöd. Både vi och modern anser att flickan skall få flytta hem innan man försöker med placering på behandlingsinstitution. Vi är dock osäkra på ifall nätverkets resurser är tillräckliga för att hindra dottern till fortsatt asocialitet. Vår bedömning är att ifall socialtjänsten placerar flickan mot moderns vilja så finns det mycket små förutsättningar för att en placering ska bli lyckad.

I våra möten med modern visar hon sin egen ambivalens till om det kan fungera när dottern flyttar hem, men till socialsekreteraren är hon helt bestämd över att "det kommer att gå bra". Vi hoppas att modern ska kunna få samma tillit till socialsekreteraren som hon har till oss. Detta är en grundförutsättning för att socialtjänsten och modern ska kunna samarbeta kring flickan.

Problemet som vi uppfattade det var att modern inte hade förtroende för socialsekreterarna, och att socialsekreterarna inte riktigt litade på att modern brydde sig om sitt barn. Vi informerade modern om hur vi sett på utredningstiden och att vi bedömde det som lämpligast att dottern (Neda) får en chans att komma hem igen, innan man prövar placeringsalternativ.

**T** – Det är näst sista gången vi träffas och förmodligen får Neda flytta hem på prov nästa vecka.

**M** – Ja men det går nog inte, minsta sak hon gör så blir hon placerad någonstans. Jag vet inte vad jag ska göra. Socialsekreterarna lyssnar på er nu, men sen så vet jag inte.

**C** – Det är ju faktiskt omöjligt att veta hur det går Marja, vi kan ju inte se in i framtiden. Men vi vet att du som mamma gjort allt du kan för att Neda ska få komma hem igen. Ingen kan begära mer av dig nu!

**M** – Jo jo, så är det väl.

**T** – Det är ju faktiskt så att Neda inte kommer tillbaka till en situation som var som den innan hon omhändertogs, och du är inte helt ensam i uppgiften att försöka fostra en strulig tonåring.

Modern berättar nu om hennes känsla av att inte vara respekterad och omtyckt av socialsekreterarna, hon är helt övertygad om att bara för att dottern har zigenst ursprung så är hon chanslös. Vi försöker att få modern att hålla modet uppe genom att hänvisa till vår bedömning och gemensamma planering. Modern skulle få stöd och avlastning av en arbetskamrat och dennes familj. Neda har börjat att träffa sina bröder och är välkommen att bo hos ena brodern på helgerna. Modern har börjat i en terapeutisk samtalskontakt. Vi har understrukt för modern vikten av att Neda måste få träffa sin far, och att socialsekreterarna kan vara behjälpliga i detta.

Vi föreslog att modern skulle be om ett extramöte med socialsekreterarna, där vi kunde vara med som en länk mellan dem ifall det skulle behövas. Modern kontaktade socialsekreterarna och vi bestämde tid för ett hastigt möte.

**T** – Vi vill börja med att tacka er för att ni ordnade att det gick att träffas med så kort varsel. Jag och Cathrin har ju en tid funnits till hands för familjen och kommer på nästa möte att lämna över den formella utredningen och avsluta kontakten. Som ni vet är vårt förslag att Neda under vissa förutsättningar ska få flytta hem på prov.

**S** – Ja det stämmer. Vi har hört om det förslag till planering som ni och Marja har presenterat och tycker att det i stort sett låter bra, men vi undrar om vissa saker.

**T** – Ja det finns saker vi måste diskutera mer i detalj, men vi har också ett behov av att tala om hur det kommer att se ut för Marja efter att Högantorp avslutat kontakten, och det är lite därför vi har kommit hit idag.

**C** – (Till modern) Utifrån våra samtal så har vi förstått att det kan bli krångligt för dig att hålla reda på vem som ansvarar för Neda, och vilka rättigheter och skyldigheter du har som mamma för Neda!

**M** – Jo, jag vet ju inte vad jag ska göra för att dom ska låta oss vara ifred. Jag vill ju inte att dom ska ta Neda ifrån mig.

**S** – Det är vi som har ansvaret formellt för Neda, men vi har informerat nämnden om att hon kommer att placeras hemma.

**T** – Marja, Vi kan ju alltid fråga Lena och Elisabeth (soc.sekr) vad som kan göra att de tvingas placera Neda någon annanstans. Men jag undrar lite över dina farhågor om vad som kan göra att socialtjänsten inte tror du klarar att ha Neda hemma. Hur tror du de tänker om dig som mamma egentligen!

**M** – Mmm, jag vet inte. Hur menar du?

**T** – Du kan ju förstås inte veta, men jag undrar ifall du har några fantasier om vad de tycker om dig som mamma?

**M** – Dom tror inte att jag klarar av Neda, att det är mitt fel att Neda använt droger och inte går till skolan....

**T** – Känner ni igen den beskrivning Marja gör, är det så ni tänker om henne?

**S** – Nej, inte att det är Marjas fel att Neda har gjort kriminella saker o s v, vi känner till vilka Neda umgås med. Men i början då vi försökte att få kontakt med Marja utifrån att vi fick in polisanmälningar på Neda, så tyckte vi att Marja betedde sig underligt. Hon kom inte på våra möten och när vi gjorde hembesök så öppnade hon inte dörren fast att vi visste att hon var hemma.

**T** – Vad fick ni för tankar då?

**S** – Vi trodde nog att Marja kanske missbrukade något, kanske åt tabletter eller något.

**C** – Är ni fortfarande oroade kring ifall Marja tar tabletter?

**S** – Inte lika mycket, det borde ni ha sett på Högantorp i så fall, Marja har ju bott där under längre perioder. (Vänd mot modern) Du verkar mycket piggare nu också!

**M** – Jag tar ju sömntabletter för att kunna sova, jag är ju så orolig för Neda så jag inte kan sova. Ibland tar jag något glas vin också och då hör jag nog inte ifall det ringer på dörren, det har hänt förut.

**T** – (till soc.sekr.) Är ni bekymrade över ifall Marjas användande av sömnmedel och konsumtion av vin kan påverka hennes roll som mamma.

**S** – Inte just nu, vi har ju hört från Marjas arbetskamrater att det inte finns några problem där med missbruk, och det finns ju andra vuxna som kan hjälpa till ifall det behövs.

**C** – Hur kan Marja göra för att er oro för Neda ska minska?

**S** – Det Marja har gjort! Vi vet nu att hon inte är så ensam om att försöka hålla efter Neda som vi först trodde, och vi vet att Neda inte behöver vara ensam hemma när Marja arbetar på helger och kvällar. Då kommer hon heller inte att kunna vara ute med det kriminella ungdomsgång som hon varit tidigare. Vi tror också att det kan vara till bra hjälp att Marja tagit kontakt med en rådgivningsbyrå, där hon kan få stöd i sin föräldraroll som ensamstående förälder.

**C** – Eftersom Thomas frågade Marja hur hon trodde ni såg på henne, så vill jag fråga er samma sak; d v s hur tror ni att Marja ser på er, att ni som myndighetspersoner lägger er i Marjas och Nedas liv?

**S** – Det känns ganska svårt för oss, för vi har ju hela tiden känt att Marja inte har förtroende för oss. Ibland har jag trott att Marja bara tycker att vi förstör för henne och att vi skulle vara mer misstänksamma mot henne för att hon är ensamstående mamma som levt med zigenare. Vi har försökt förklara att det är vårt jobb att försöka hjälpa familjer där vi får in polisanmälningar om att ungdomen har gjort brott o s v. Skulle vi inte göra en utredning och försöka hjälpa familjen så är det faktiskt tjänstefel.

**S** – Tror ni att Marja kan skilja på er som privatpersoner och som tjänstemän som måste följa olika lagar och förordningar?

**S** – Jag tror att det är jättesvårt för vem som helst egentligen, men jag kan bara säga att jag gick på Socialhögskolan för att jag verkligen vill kunna hjälpa människor, och speciellt ungdomar. Sen måste jag i arbetet ibland göra saker som jag vet att föräldrarna, t ex Marja inte tycker är bra. Men det kan jag inte göra så mycket åt.

**T** – Tror du att ni kan få Marjas förtroende, eller är det helt kört?

**S** – Jag vet inte, det kanske skulle vara lättare för Marja ifall hon fick kontakt med någon social-sekreterare som inte var så ung, som har samma livserfarenhet som Marja. Men det finns ingen sådan person i vår grupp...men jag tror faktiskt inte att det är helt kört att vi skulle kunna samarbeta...!

**C** – Marja, tror du att det är helt kört för er att samarbeta framöver?

**M** – (skrattar) Joo det är det nog, nej då jag bara skojar! Det är sant att jag har svårt att respektera dem, de är ju så unga och har nog inga egna barn. De har i alla fall inga egna tonårsbarn och kan veta hur jobbiga de kan vara.

**C** – (Till soc.sekr) Har ni barn?

**S** – (Båda samtidigt) Næeee! Vi har inte hunnit med ännu, först gick man länge i skolan och sedan tar jobbet all tid. Men lite senare så vill jag ha barn!

**M** – Det är svårt, jag fick mitt första barn när jag var 17 år. Då var jag alldeles för ung, bara barnet själv. Det är bra att ni väntar lite med att skaffa barn.

Socialekreterarna och modern fortsatte att prata om personliga upplevelser och om sig själva. Stämningen i rummet var helt annorlunda och mamman och socialekreterarna hade verkligen rivit några murar mellan varandra. När stämningen började bli väl gemytlig så tyckte vi att det var dags att bli lite allvarliga igen och försöka avsluta mötet för åtminstone vår del.

**T** – (Till soc.sekr.) Om Marja behöver prata med någon och få råd fr o m nästa vecka, finns det möjlighet att hon kan vända sig till Er i så fall?

**S** – Ja självklart! Vi kan boka någon tid eller så kan (vänder sig till modern) du ringa när du vill. Om vi inte finns inne så är det bara att lämna ett meddelande så ringer vi upp så fort vi kan.

**T** – Marja, tror du att du kommer att ringa till Annika och Elisabeth om du behöver råd?

**M** – (Funderar ett tag) Ja det skulle jag nog kunna göra, dom är ju ganska snälla egentligen, inte så stränga som jag först trodde. Men att dom kan arbeta på ett sånt här ställe kan jag inte förstå! Om vi ska träffas så får nog dom komma hem till mig istället, jag vill helst inte gå till det här huset.

**C** – Kan ni ta emot Marjas inbjudan att mötas hemma hos henne istället för att ha möte här?

**S** – Självklart, det skulle vara jättetrevligt!

Avslutningsmötet med modern blev alltså två möten; ett med modern där vi gick igenom Nedas vistelse på Högantorp och utredningsprocessen. På det mötet blev det klart att det inte skulle bli helt enkelt att remittera tillbaka familjen till socialtjänsten. Därför bestämde vi oss för att ha ett "förberedande avslutningsmöte" med soc. Detta andra avslutningsmötet blev ett möte där grunden lades för familjens och socialtjänstens fortsatta samarbete.

Naturligtvis lyckas föräldrar inte jämt att "reparera" sina tidigare misstag på kort tid. Vad vi dock tar klart ställning emot är förutfattade meningar om att föräldrar vars barn omhändertas och placeras på särskilda ungdomshem är hopplösa föräldrar. Föräldrars för omgivningen ansvarslösa beteende kan vara ett adekvat beteende i en stressad situation, och ett sätt för föräldrar att hantera sin förlägenhet inför den förödmjukande situation de befinner sig i. Detta var enligt vår mening det viktigaste mötet! Vår tanke och farhåga var att så länge social-tjänsten inte hade moderns förtroende kunde de förmodligen gått in med vilka insatser som helst för flickan, hon skulle sabotera insatserna och bränt ut socialekreteraren. Nya utredningar skulle beställas på andra utredningshem. Dessa skulle i sin tur föreslå olika insatser för flickan och med stöd av LVU skulle socialtjänsten mot familjens samtycke återigen placera flickan för vård. Karusellen skulle snurra vidare och fortare och alla skulle agera ännu kraftfullare och konflikten skulle trappas upp. Vår hypotes var att så länge modern och socialekreteraren inte kunde samarbeta så skulle Neda fortsätta att agera ut i destruktivitet.

## Avslutning, familj – socialtjänst

Att göra utredningar utifrån de förhållningssätt och metoder som vi beskrivit så har vi alltid kommit familjen mycket nära. Att avsluta har inneburit att ta farväl av människor som delat med sig en stor del av sig själva till oss.

Vårt mål med utredningarna har aldrig varit att ta över ansvaret eller att kartlägga vem som bär skuld till vad, utan istället har vi försökt bidra till människors växt. Vi har genom att göra de anhöriga delaktiga i utredningen också visat på att de som familj kan bidra till lösningar på sina barns situation.

I de familjer där vi lyckats nå dessa mål och där socialtjänsten vågat lita på vår bedömning har avskedet inte varit särskilt svårt, men för den skull inte mindre viktigt. Avslutningsmötet har varit ett forum för oss att överlämna vår utredning och bedömning muntligt till socialtjänsten, men också ett sätt för oss och för familjen att samtala om vår upplevelse av tiden tillsammans. Till dessa möten har vi i samråd med familj och socialtjänst bestämt vilka som skall bjudas in, beroende på hur planeringen inför framtiden sett ut. Kring några ungdomar har det redan tagits beslut om hur fortsatt vård skall ges kring de andra har det varit mera oklart.

Vår bedömning har aldrig kommit som någon överraskning för socialsekreterarna, vi har alltid haft en tät kontakt under utredningstiden. Antingen har socialsekreterarna deltagit under några möten med familjen eller också har vi haft kontakt per telefon. Att vi ändå väljer att ha avslutningsmötet tillsammans beror dels på vår önskan om att allt det vi gör skall ske öppet inför familjen, dels för att vi ser avslutningsmötet som en möjlighet att bidra till kontinuitet för ungdom och familj. Vi avslutar samtidigt som vi överlämnar till socialtjänst och andra som skall ta vid där vi slutar.

### Exempel:

Linda har varit inskriven på Högantorp i 7 veckor, under utredningstiden har vi haft en mycket tät kontakt med familjen. I samband med att Linda skrevs in på Högantorp påbörjade föräldrarna, Gun och Jan en samtalskontakt på PBU. Föräldrarna har fastnat i en situation där de inte kan bestämma sig för om de skall fortsätta att leva ihop eller ej, men bestämt att oavsett detta så vill de att Linda skall flytta hem. Socialtjänsten känner sig tveksamma till om föräldrarna klarar av att sätta de gränser flickan behöver, men är ändå beredda att låta familjen försöka. Som stöd till föräldrarna och flickan, kommer både socialsekreterarna, PBU och Maria Ungdom att finnas. Till avslutningsmötet som hålls på socialbyrån har samtliga bjudits in.

Vi hinner inte mer än sätta oss ner förrän Linda drar igång, hon talar om att hon och pappan bara bråkade då hon var hemma på social träning" och att hon kräver att pappan flyttar hemifrån om hon skall fortsätta att bo hemma. Pappan går direkt i försvar och mamman går in och tar Lindas parti, talar om för pappan att han inte sett dotterns ansträngningar att försöka sköta sig. Kriget är i full gång och alla börjar skruva sig på sina stolar och troligen sitter samtliga med samma fråga i huvudet: Hur skall detta gå?

**T** – Ni får ursäktas att jag avbryter men eftersom det här är ett avslutningsmöte så har jag och Cathrin en del saker som vi vill säga.

**L** – Det är alltid bara ni som skall säga en massa saker.

**T** – Tyvärr är det nog så att det som just hände i familjen ganska tydligt visar hur många av våra samtal sett ut.

Lindas föräldrar har försökt att enas om vissa förhållningssätt gentemot Linda, men så fort de börjar kunna ena sig ser Linda till att ta på sig uppmärksamheten. Vi vet inte om det är så att Linda vill skydda sina föräldrar från att inse att de inte kan komma överens, men det är en tanke vi har.

**J** – Inte tror jag att hon vill skydda oss precis, hon vill bara få som hon vill.

**C** – Jag är inte så säker på det. Jag får ibland en bild av att Linda verkligen kämpar för att försöka hjälpa er att vara föräldrar. Flera av våra samtal ute på Högantorp har handlat just om hur svårt det varit för er som föräldrar att enas om hur ni skall förhålla er till barnen. Vi har sett det som att det enda som ni egentligen kunnat samarbeta kring är att inte samarbeta

**G** – Ja, men Jan ser ju inte hur Linda försöker att bättra sig.

**C** – Men trots att det är som det är har ni nu faktiskt enats om att ni vill att Linda skall flytta hem och det är något som vi stöder och också ser som väldigt hoppfullt. Men vi är helt övertygade om att det inte kommer att gå smärtfritt och det är väl just därför vi samlats så många här idag, för att se hur ni som familj skall kunna få ett så bra stöd som möjligt framöver.

Vi fortsatte här att tala omväxlande med/om familjen och hur vi upplevt vår kontakt. Vi berättade om allt positivt vi sett men också om våra farhågor. Vi gav vår syn på vad vi trodde familjen behövde. Att tala om sådant kan medföra en risk att trampa andra på tårna det kan uppfattas som om vi talar om hur vi tycker att andra skall sköta sitt jobb, vi har i sådana lägen försökt vara lite finkänsliga. Vi har uppmärksammat att även kvalificerade behandlare är tacksamma för positiv kritik. Och efter lite positiv respons så har det oftast gått mycket lättare att samarbeta, trots sekretesshinder och förvaltningsgränser.

**T** – (till PBU) Jag vet inte riktigt hur ni burit er åt men något måste ha skett under era samtal som fått Gun att inse att hon måste göra klart för Linda att skilsmässa eller inte är Guns och Jans ansvar, att Gun inte behöver Lindas hjälp.

Under tiden som vi pratade höll sig Linda ganska lugn, såg till och med lite nöjd ut. Vi hade kommit så långt att vi skulle formulera ett kontrakt, då Lena drog igång igen.

**L** – Förresten, hur blir det med mina pengar? Ni lovade att jag skulle få klädpengar.

**G** – Men Linda det där pratade ju vi om tidigare.

**L** – Jag vill ha mina pengar nu om jag skall flytta hem.

**S** – (socialsekreteraren) Linda läget är inte riktigt så att du kan ställa villkor för att flytta hem, men jag lovar att vi kan sitta ner ett par minuter efter det här mötet så får vi tala om det här med pengarna. Okey?

**L** – Mmm.

**C** – Bra, då fortsätter vi där vi slutade.

I de familjer där det varit bestämt att ungdomen skall flytta hem har vi vid avslutningsmötet formulerat ett kontrakt. Detta kontrakt har varit en överenskommelse mellan den unge, föräldrar, socialtjänst m fl om vad som skall gälla då den unge flyttar hem. Kontraktet har varit en hjälp till socialtjänsten att formulera hur de vill att det skall se ut då den unge flyttar hem. Det har även varit ett komplement till socialsekreterarnas ansökan till nämnden om att den unge skall placeras i hemmet med stöd av LVU. Ytterst är det socialnämndemännen som fattar sådana beslut.

### **Exempel:**

*Kontrakt:* Kontakt med familj och nätverksgruppen: Marja träffar gruppen 1 gång per vecka för stödjande samtal.

*Kontaktfamilj:* Familjen Larsson blir kontaktfamilj för Neda. Neda vistas hos familjen de helger Marja arbetar.

Särskilt kontrakt upprättas mellan socialsekreterare, kontaktfamilj, Marja och Neda rörande det avtal som gäller.

*Kontakt med socialvårdsbyrån:* Socialsekreterare, Marja och Neda skall träffas var tredje vecka.

*Kontakt med skolan:* Skolan skall var 14:de dag lämna rapport rörande Neda. Rapporten skall handla om hur det går för Neda i skolarbetet, samt närvaro/frånvaro. Vid misstanke, rykte eller Nedas egen berättelse beträffande missbruk eller kriminalitet skall skolan kalla socialsekreterare och Marja till ett omedelbart möte. Skolan har ansvaret för att rapporterna inkommer.

*Förhållningsregler och tider:* Neda skall på vardagar vara hemma klockan 21.30 samt på fredag/ lördag kl.00.00.

Om Neda skall göra något speciellt skall hon säga till Marja i förväg. Tiden på helgen kan då förlängas till 01.00.

Första månaden får Neda inte åka till Stockholm och Norrtälje ensam. Efter den första månaden kan Marja se hur Neda klarat sig och eventuellt släppa lite.

När Marja kommer hem vid 16.30 skall Neda vara hemma för att till exempel äta gemensam middag.

Neda skall få barnbidraget i månadspeng. Detta skall räcka till i första hand nöjen. Kläder som Marja bedömer som nödvändiga betalas av Marja.

Höstlovet åker Neda med Axel till deras bror Marcus i Sundsvall.

*Avvikelse från kontraktet:* Vid upprepade rapporter om att det inte fungerar skall socialsekreterare sammankalla till möte med alla inblandade, det vill säga familjen, skola, kontaktfamilj och nätverksgruppen. Nätverksgruppen kan hjälpa till att hålla i ett sådant möte.

Syftet med mötet är att i första hand se hur nätverket kring familjen kan hjälpas åt så att Neda kan fortsätta bo hemma.

*Kontraktets giltighet:* Kontraktet gäller tre månader. Efter dessa tre månader sker en utvärdering.

Högantorp 4 oktober 1994.

Kontraktet utformades tillsammans med och undertecknades av samtliga berörda.

Vi har också försökt att använda avslutningsmötet som ett forum för familjen att berätta om vad de upplevt under vår kontakt. Detta har varit både nyttigt, roligt och lärorikt för oss samtidigt som vi hoppas att det gett familjen en känsla av att de haft något att lära oss.

### **Exempel:**

Avslutningsmöte med Dragan, hans mamma, styvfar och socialsekreterare. Under utredningstiden har vi i vår bedömning kommit fram till att vi tror att den bästa hjälpen för Dragan skulle vara att han fick åka ner till sitt hemland och bo hos släktingar (se kapitlet om föräldraskap). Av flera olika skäl var varken mamman eller socialsekreteraren riktigt beredda på att pröva en sådan lösning utan skulle försöka hitta en HVB-placering, för Dragan. Vi hade varit tydliga med att vi inte trodde att en sådan placering skulle ha så stora möjligheter att få Dragan att ändra sitt beteende. Vi kunde dock tala helt öppet om våra åsikter och även ge vårt fulla stöd i att vi trodde att mamman gjorde det som hon ansåg bäst för sin son. Under mötet ger vi ordet till socialsekreteraren som genast frågar oss om vad vi gjort under familjens vistelse. Vi bollade tillbaka frågan och bad henne fråga familjen:

**S** – Ja om jag frågar dig då Vera, vad tycker du att ni fått ut av den här tiden?

**V** – Vi, jag och Marco har fått möjlighet att prata med Dragan om livet på ett sätt som vi aldrig gjort förut. Cathrin och Thomas har tagit oss på allvar, gett goda råd och delat med sig av sina erfarenheter utan att vara översittare.

**S** – Har din och Dragans relation förändrats något?

**V** – Ni (nickar mot oss) har så tydligt visat att ni också har sett Dragans goda sidor, det har gjort det möjligt för mig att inte hela tiden behöva försvara honom. Jag har faktiskt kunnat visa hur orolig jag är för Dragan och all den sorg jag känner över att det blivit som det är. Men jag är hans mamma och jag kommer alltid att försvara honom det är min plikt.

**S** – Men du vill ändå att han skall placeras nu?

**V** – Jag vill inte, men jag har insett att jag själv inte klarar att hjälpa Dragan, jag måste få stöd någonstans ifrån.

**S** – Thomas och Cathrins förslag att han skall flytta till Grekland, hur har ni pratat om det?

V – Vi har pratat mycket om det och jag vet att dom fortfarande tycker att det vore bäst, men dom vet också varför det inte går just nu.

S – Känns det som ett misslyckande att du inte gör vad Cathrin och Thomas tycker är bäst?

V – Nej, dom har gett mig så mycket som förälder att jag tror att jag tror att jag gör det som jag tror är möjligt just nu.

Marco håller med om vad Vera säger och tycker dessutom att han för egen del fått upprättelse för sitt sätt att hantera olika situationer kring Dragan. Dragan själv säger att han tyckt att tiden har varit bra, ett betyg gott nog för att komma från en kille som för ett par veckor sedan bara svarat "– Jag bryr mig inte" på alla frågor.

Oavsett olika teoretiska ansatser har vi bestämt oss för en grundfilosofi i vårt utredningsarbete och den är att när människor börjar att tala med varandra så är detta en början till förändring. De utredningar vi gjort har utifrån detta fått karaktären av en diskussion och dialog mellan ungdomen, föräldrarna och inblandade myndighetspersoner.

Fokus i den sociala delen av utredningen av den unge har varit att undersöka relationerna mellan henne och hennes närmaste, samt de viktiga personer som har mandat att påverka familjens situation. Parallellt med att vi undersökte dessa relationer så försökte vi hjälpa personerna att inte fastna och stelna i olika föreställningar av att de är orättvist behandlade, icke omtyckta, oälskade och övergivna. Detta har varit en ledstjärna i våra dialoger inte minst med ungdomarna. Även om deras tidiga relationer till sina närmaste och viktigaste personer varit mycket komplicerade, så har vi utgått från att tonårsperioden är en andra chans för den unge och familjen att närma sig varandra, och att som en mer funktionell familj stödja varandra i att få tillgång till, och bli trygga i sin identitet och samhörighet.

Den del av arbetet som vi har beskrivit ovan kan av den kritiske mer uppfattas som en intervention än traditionell utredningsarbete. Även att vi "tar ställning för föräldrarna". Vår erfarenhet är att den unge oftast får mycket uppmärksamhet och omsorg under vistelsen på institutionen, och att hennes röst blir hörd. Vår ambition att även föräldrarnas röst skall höras ska inte sättas i motsats till ungdomarnas individualitet och integritet. Vår erfarenhet är att utredningsarbete kan kompletteras med förändringsarbete. Det ena behöver inte utesluta det andra.

## Resultat – del 2

### Personal intervjuer

Vi i projektet bildade ett eget litet mikrosystem, som var en del av ett större system, Högantorp. Projektet fick mandat att sköta sig självt, samtidigt som projektet var starkt beroende av övriga institutionens intresse och goda vilja. Vi var väl medvetna om att vissa av våra tankesätt i utredningsarbetet var kontroversiella i relation till avdelningens traditionella sätt att arbeta. T ex hur skulle det påverka de övriga ungdomarna och avdelningsarbetet när den ungdomen som ingick i projektet fick ta emot besök av kamrater, fick åka hem ofta på permission o s v. Vi beslöt därför att intervjua samtlig personal på Högantorp (23 personer) utifrån frågeställningar som varit uppe för diskussion på ett par studiedagar som Högantorp hade under hösten -94.

Frågorna redovisas tillsammans med en statistisk sammanställning av de svar vi fick, samt återger några representativa synpunkter;

### 1. Vad tycker du om ledningens ambitioner att Högantorp ska utveckla familjesamarbetet?

Bland personalen svarade 10 att de var positiva till att ledningen önskade vidareutveckla familjearbetet. Några av de svar vi fick var:

"Ambitionen är bra. Enda lösningen att nå de här ungdomarna. Föräldrarna är deras förebilder och sammanhang."

"Bra, det är utvecklande, man känner sig stum då man måste jobba utan familjen. Ett sätt att stå ut med och utveckla arbetet. Borde ingå i grundkurs på SiS."

"Idén är mycket bra, när man försöker att arbeta bara med ungdomen kommer man ingen vart. Det mest positiva här är att komma i kontakt med föräldrarna, det blir lättare att jobba och man kan hjälpas åt att lösa många knutar."

12 personal svarade att de var positiva, men reserverade sig för att det också skulle innebära problem av olika slag.

*Exempel;*

"svårt att arbeta med familjen när det finns långa geografiska avstånd", "först måste vi ha en struktur att jobba efter",

"problem när alla jobbar på olika sätt", "behövs mer tid för att kunna göra något föräldraarbete", "vi har inte de

praktiska förutsättningarna som behövs", "ledningen måste tala om hur vi ska arbeta", "först måste vi få utbildning",

"då måste vi få lättare ungdomar", "bra ambition, men vet inte om det är genomförbart", "det blir för höga

förväntningar på personalen", "jobbigt när ungarna är stökiga, man orkar inte tänka på familjearbete", "hur ska vi få verkligheten att stämma med ambitionerna".

"Bra ambition, för mycket krångel innan föräldrarna kan hälsa på sin ungdom. Föräldrarna måste få veta vad

familjearbete innebär", "Suveränt att man inom tvångsvård väljer att arbeta med familjerna, men man måste utveckla

ett strukturerat familjearbete", "Nytänkande är bra viktigt att utmana den gamla vårdideologin", "Idén är bra, om

man bara arbetar med ungdomarna kommer man ingen vart", "Bra, man måste arbeta med problemen där de finns.

Att placera en ungdom i två år förändrar ingenting", "Bra, det är utvecklande, man känner sig stum utan att jobba

med familjen, borde ingå som utbildning hos SiS", 1 personal var tveksam till att utveckla familjesamarbetet.

### 2. Hur påverkar det dig i arbetet när föräldrar och anhöriga besöker och bor på Högantorp, och kanske ofta är på avdelningen?

7 personal hade bara positiva erfarenheter av föräldrar och anhöriga som vistats på Högantorp.  
13 personal hade mest positiva erfarenheter men reserverade sig för att det medförde problem.

*Exempel:*

"svårt att hålla ordning på vilka som får komma", "svårt att observera ungdomarna när de är med föräldrarna i flygeln", "det blir svårt för de ungdomar som inte får besök", "störs i arbetet av mycket ringande på dörren och telefon", "besöken måste organiseras bättre, vi blir överrumplade av många besök ibland", "svårt när man känner föräldrarnas motvilja att ha ungdomen här, risk att föräldrarna manipuleras och utnyttjas av ungdomarna", "svårt att veta vad man ska göra när föräldrarna går undan med sin ungdom", "det är jobbigt när föräldrarna provocerar och bråkar med sina barn på avdelningen, vet inte om man ska gå in och avbryta", "det blir många fler praktiska arbetsuppgifter", "jag blir som en soptunna för mammorna, det skulle behövas mer personal", "föräldrarna går in på vårt revir, vi måste bli mer flexibla", "svårt när föräldrarna lägger sig i och försöker styra de andra ungdomarna, när de försöker vara personal", "svårt att hålla på reglerna när det blir mycket folk", "blir för mycket att vara på avd, för mindre barn, vi skulle behöva något sorts lekrum", "blir alltid kaos när vissa föräldrar är här", "vi får för lite information om vilka som kommer hit", "jobbigt med jobbiga föräldrar", "jobbigt att känna sig observerad av föräldrarna".

"Positivt, ungarna blir lugnare", "föräldrarna kan aldrig vara här för mycket, de är en resurs", "det blir lugnare på avdelningen, ungdomarna har mer respekt för föräldrarna än för personalen", "ungarna vill att deras föräldrar ska vara här", "fungerar oftast bra när föräldrarna är här", "ungdomarna blir tryggare då föräldrar är här", "bra, ungdomarna behöver inte hela tiden vara i ungdomsgruppen, får umgås med andra och komma ifrån skitsnacket".  
2 personal hade mest negativa erfarenheter av föräldrar på avdelningen.

1 personal var tveksam till föräldrar på avdelningen.

### **3. Vad tycker du om (familje)projektet?**

10 personal var positiva utan reservationer.

13 personal var positiva men med reservationer för att det medförde problem i avdelningsarbetet.

*Exempel:*

"mycket snack på avdelningen att ni gör som ni vill", "först borde den ordinarie verksamheten ha utvärderats innan man börjar med något nytt", "svårt när ungarna behandlas olika på avdelningen", "fel att ha så mycket öppenvård på slutna avdelning", "varför projekt nu när det är så rörigt", "problem att blanda ungdomar, de som pendlar ut och in och de som måste vara inne", "bra ide, svårt bli profet i eget hus", "svårt när det blir två grupper bland ungdomarna, de som får mycket uppmärksamhet och de som får lite", "viktigt att inte blanda ungdomarna, problem när vissa särbehandlas", "orolig för att ungdomarna tar in droger o s v när de varit hemma. Problem när de som varit hemma berättar för övriga vad de gjort", "måste vara klara linjer mellan projektungdomarna och övriga".

"Positivt, det behövs fasta metoder att arbeta efter", "bra med projekt, det är utvecklande för arbetet", "positivt, det behövs utvecklas differentierade insatser för ungdomarna", "bra, några måste hela tiden ligga före och pröva att utveckla arbetet", "positivt, det smittar av sig till andra".

### **4. Om du fick önska något gällande projektet, eller av oss som arbetar med det, vad skulle det vara?**

"Att projektet hålls isär från övriga arbetet", "få information om vad ni gör", "hjälpa övrig personal i utredningsarbetet", "arbetsgrupper eller studiecirklar för att diskutera familjearbete", "praktisk hjälp i arbetet, få bolla idéer", "studiedagar för att höja kunskaper om varför föräldrar är viktiga, mindre diskussionsgrupper", "att vi får information och utbildning, metoddiskussioner", "information om hur man strukturerar en utredning", "att projektet förmedlar något nytt och skapar intresse", "att få ta del av era erfarenheter och lära sig arbeta med familjer", "att ni lär ut metoder och att man får rådfråga", "att ni informerar och dokumenterar arbetet".

"Att ni personligen talar med alla kontaktpersoner och kanske finns med som stöd i något ärende". "Att ni förmedlar en modell för utredningsarbete, att vi får diskutera med er i något forum". "Att få använda er i det praktiska arbetet, få information och stöd". "Kunna vara med när kontaktpersoner har familjesamtal". "Utbildning, berätta om metoder, skriva en metabok". "Få mer information". "Hjälpa till att få struktur på familjearbetet". "Att ni handleder och skolar in personal". "Att ni hjälper till som konsulter i ärenden". "Att få en mall att jobba efter och ha med er i samtal". "Att projektet utformar klara riktlinjer för familjearbetet".

Sammanfattningsvis efterfrågas hjälp med metodutveckling teoretiskt i smågrupper och stöd direkt i arbetet med familjerna.

### **5. Vad innebär ett bra familjearbete för dig?**

Då det är stor bredd i svaren väljer vi att redovisa vad vi uppfattat finnas största enighet kring:

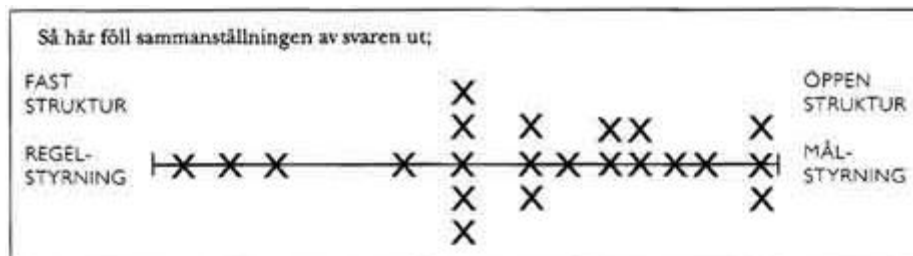
"Att föräldrarna kommer på besök, att de känner sig välkomna, att Högantorp stödjer familjen att tala med och gränssätta ungdomen, att det påbörjas en förändringsprocess i familjen, att ungdomarna kan vara mer med sina familjer än att behöva vara i ungdomsgruppen på avdelningen, att familjen får hjälp och stöd i form av reflektioner över familjens problem och resurser, att familjen informeras om Högantorps ansvar och möjligheter, att Högantorp samlar familj och nätverket kring ungdomen".



## 6. Vi bad intervjupersonerna att placera sig på en linje mellan polerna "fast struktur, samma regler för alla enligt trappstegs modell, att utredningsförfarandet sker inom Högantorp".

På andra sidan var det "öppen struktur, helt individuella planeringar, utredningen görs flytande mellan Högantorp, hemmet, skolan och i för ungdomen andra viktiga sammanhang".

En person valde att inte ha någon egen uppfattning utan hänvisade till att det är ledningens sak att bestämma institutionens metodik och policy.



## Diskussion

Det är i familjen ett barns grundläggande behov av kärlek och omvårdnad skall tillgodoses. Oavsett hur vi runt familjen uppfattar den eller hur de själva ser sig, som "bra" eller "dålig", är det ändå alltid i familjen man har sin hemhörighet. Blod är tjockare än vatten. Att flytta mellan föräldrar eller att ha lite kontakt med någon av dem under en tid är något som de flesta barn klarar av, men att ryckas bort från sin familj är alltid ett mycket stort och ofta destruktivt ingrepp.

De ungdomar som kommer till § 12-vården lever ett liv som gör att samhället måste ingripa med tvång. I denna situation kommer § 12-vården in, vi befinner oss i ett läge där många både ungdomar och föräldrar upplever att det värsta som kan hända nu har hänt, tvångsomhändertagandet. Klarar personal att i detta läge göra föräldrarna till samarbetspartners, är vår övertygelse att vi kan hjälpa både ungdomar och familjer. Utifrån det läge som de flesta familjer befinner sig i kan det sällan bli värre, det kan bara bli bättre.

Som alltid då det handlar om att utveckla verksamhet är en fråga som ställs: Är det effektivt?

I vår rapport har vi främst velat beskriva ett förhållningsätt och en modell för hur vi kan göra familjer delaktiga i utredningar. Ett av de grundläggande skälen för att engagera familjen är att de är den mest naturliga delen av en ungdoms nätverk. Det handlar om en grundsyn på familjen och inställning till familjens roll i samhället. Om denna syn är riktig eller ej kan varken forskning eller vetenskap slå fast. Vi får helt enkelt lita på våra värderingar om vad som är viktigt i livet, om dessa värderingar är effektiva eller ej det kan inte vi svara på. Vad vi däremot kan svara på är att känslan av att bli sedd och tagen på allvar alltid är positiv för människan.

De reaktioner vi fått från dem vi mött har visat på att de alla upplever att de blivit sedda och tagna på allvar, att föräldrar och barn fått hjälp att tala om sådant de tänkt men aldrig kunnat säga. Att socialtjänst och familjer nått ett bättre samarbete och fått ökad förståelse för varandras situation.

Vi tror att detta lett fram till att vi tillsammans med familjerna gjort tillvaron lite mer överblickbar och begriplig.

Och just detta att tillvaron inte längre är så oklar och obegriplig tror vi hjälper ungdomen att gå vidare i livet oavsett om hon flyttat hem efter utredningen eller vidare till en annan form av boende. Den som lever i ett smärtsamt och oklart förhållande till sina närmaste, har mycket svårt att komma vidare. Frigörelse och växt kräver förutsägbarhet, att man vet var man har varandra.

Då vi påbörjade arbetet med familjer i projektet valde vi en mycket vid frågeställning:

*Kan man i en utredningssituation på ett § 12-hem möta föräldrar som samarbetspartners?*

Utifrån det arbete som vi i projektet haft möjlighet att bedriva och som vi redovisat i denna rapport blir vårt svar på huvudfrågan ett självklart JA.

Vi fann att alla de föräldrar vi mött har varit villiga till att samarbeta på ett eller annat sätt. Flera av föräldrarna var frånskilda men kunde gå med på att komma tillsammans om det var klart uttalat att de kom i sin roll av föräldrar för att samarbeta om sitt barn.

Vad vi uppfattat som mycket viktigt inledningsvis för att nå föräldrar har varit att vi som personer visat att vi är intresserade av dem och att vi sett dem som de absolut viktigaste personerna för sina barn. Vi har försökt att inte konkurrera med dem som föräldrar vilket är mycket lätt hänt, vi vill ju alla ungdomarnas bästa. Institutionen och familjen har uppgifter som överlappar varandra. Båda vårdar och visar omsorg, behandlar och påverkar, fostrar och förmanar. Institutionen och familjen går därmed in på varandras domäner, och det finns en uppenbar risk för konkurrens. Detta blir särskilt känsligt när familjen upplever att de inte räcker till för barnen utan institutionen måste rycka in. Samtidigt som många föräldrar är lugnade och tacksamma över att veta var deras barn är och att de skall få hjälp är de ofta ambivalenta till att andra tar över, då de helst skulle vilja klara av situationen själva. Om vi i detta läge gör föräldrarna till samarbetspartners och har en dialog kring hur vi skall förhålla oss till deras barn, tror vi att risken för konkurrens minskar.

Något som vi resonerat kring och tagit fasta på är det faktum att även om vi möts som samarbetspartners kan vi aldrig möta familjer som jämlikar. Vi har båda makt men inom olika områden. I boken "Den osynliga familjen" förs följande resonemang kring makt. "Makt måste alltid utövas i en relation, och makt skall ses som ett ömsesidigt fenomen. Makt förutsätter samverkan, inte alltid medveten eller frivillig. Egenmakt är en positiv sida av makten och omfattar autonomi, självbestämmande, men går långt utöver detta. Det är inte bara individer som har egenmakt utan också familjer, institutioner och sociala grupper. För dessa är det viktigt att ha tillräcklig egenmakt för att kunna fungera väl och bemöta sina medlemmar och yttervärlden med respekt. Familjer eller institutioner som saknar egenmakt har svårt att respektera sina medlemmar och sina klienter."

Vi har utifrån detta tittat på vad vi som representanter för institutionen haft för makt och kommit fram till följande. Vårt överläge består i att vi tillsammans med socialtjänst har rätt att definiera vad som är problem. Det är institutionen som påverkar synen på svårigheterna genom att föra in vissa föreställningar och hålla andra utanför. Vi för in idéer om problemets tolkning och om möjliga lösningar. Vi har vår expertis och vår specialisering att luta oss mot, vi har våra utarbetade rutiner och vi har faktiskt även makten att stänga familjer ute. Vi har den kortsiktiga makten över ungdomen. Sist men inte minst får vi genom våra uppdrag en makt som i praktiken innebär att vi genom våra bedömningar ges möjlighet att i mycket hög grad påverka ungdomens och familjens fortsatta liv. Familjen har å sin sida den långsiktiga makten över sina medlemmar och det är denna makt som oftast till sist visar sig vara den starkaste. Om familjens makt vänds mot institutionen kommer den att tillintetgöra institutionens insatser. Om däremot familjens makt används för att stötta institutionens insatser har de betydligt större möjlighet att vara verkningsfulla.

Institutionen skall använda sitt överläge och sin position konstruktivt, så att familjen drar nytta av institutionens resurser och ökar sina egna resurser.

Vi har försökt att nå ett samspel där vi ser dessa olika maktförhållanden som resurser, där egenmakten ligger till grund för samverkan. Detta tror vi har bäst förutsättningar att ske om vi tillåter oss att ständigt föra en dialog med dem vi möter, att vi tillåter oss att ha konflikter men att vi också visar att vi är beredda att klara ut dem. Sist men inte minst tror vi att en förutsättning för att båda "parter" skall utvecklas och växa är att vi har förståelse för och inlevelse i varandras situation.

Andra faktorer som vi tror spelat roll då vi mött familjer och nått ett samarbete har säkert varit att vi varit beredda att möta dem i olika konstellationer och på andra platser än institutionen.

Det faktum att vi jobbat i projektform och haft helt andra förutsättningar att möta familjer, har naturligtvis påverkat våra möten.

Vår övertygelse är dock att det arbete som vi gjort i stora delar kan överföras till det ordinarie arbetet. Vårt arbete grundar sig på ett fåtal familjer men vi tror att dessa familjers problematik varit representativ för de olika situationer som ungdomar och familjer befinner sig i då de kommer i kontakt med § 12-vården. Detta gör att vi vågar oss på att dra slutsatsen att de allra flesta föräldrar vill samarbeta med institutionen kring sina barn.

Utifrån detta resonemang står svårigheterna snarare att finna inom oss själva och inom den organisation vi befinner oss i. Med följande beskrivning vill vi åskådliggöra vår idé om hur organisationen påverkar utredningsprocessen. Personalen var genomgående positiva till metodutveckling och önskade även att det regelverk som styrde avdelningsarbetet ändrades till att bli mer öppna och flexibla. Exempelvis så måste varje nyinskriven ungdom följa ett trappstegschema efter vilket ungdomen får mer frihet om hon sköter sig, och efter en tid kan ungdomen även få lämna Högantorp för utflykter med mera, i närvaro av personal.

Majoriteten av personalen ansåg att det skulle gagna ungdomens utvecklingsmöjligheter ifall institutionens förhållningssätt ändrades från grupporienterad pedagogik och standardiserade utredningar till individualiserade problemlösningsinriktade utredningar. Dock skulle en sådan stor förändring av pedagogik och utredningsmetodik påverka institutionens grundstruktur som i sin tur ger personalen trygghet i ett gemensamt regel- och normsystem. Sammanfattningsvis kan man säga att personalen var positiva till förändringar, men att konsekvenserna skulle bli för stora i och med att balansen i organisationen skulle påverkas.

Då intervjuerna visade att avdelningspersonalen och projektlaget i stort sett hade samma vårdideologi och mål med arbetet, så har vi funderat över om möjligheterna till att förändra regler och arbetssätt egentligen begränsas av oss själva, av de traditioner vi bildar i det sammanhang vi ingår i. Att sammanhanget (organisationen) skapar en egen kultur som bygger på det normsystem som bildas i relationerna mellan formella och informella mål, formella och informella ledare, individers och grupper formella och informella syften och behov.

På Högantorp finns en stark tradition av att alla bör och ska göra samma arbetsuppgifter, och att arbetsuppgifterna ska fördelas rättvist. En del av institutionens egna mål blir därför att bibehålla upplevelsen av demokrati, jämlikhet och rättvisa. Så länge systemet upprätthåller upplevelsen av rättvisa så är alla nöjda. Idéer och tankar om förändring mot individualisering och specialisering verkar kunna väcka misstänksamhet och upplevelser av att någon eller några tänker lämna idealet om rättvisa.

### **Högantorps och projektets sätt att organisera sig i förhållandet till uppdraget**

Från för ungdomarna generellt trappstegsschema, grupporienterat miljöterapeutiskt avdelningsarbete och standardiserade utredningar, till individuella planeringar som utgår från det specifika uppdraget.

Till synes paradoxalt så ville majoriteten av personalen inte att projekt och utvecklingsarbetet skulle sammanblandas med den ordinarie verksamheten, i och med att detta störde avdelningsarbetet. En tolkning av detta blir att institutionen är positiv till förändring bara ingenting förändras på Institutionen.

Då våra intervjuer visar att personalen på "moder"-institutionen och i projektet i stort sett har lika ideologi och visioner, så blir en hypotes att det är det sammanhang (organisationen) man ingår i som bestämmer vilka utvecklingsmöjligheter som är möjliga och inte möjliga. Att organisationen som består av flera mikrosystem skapar organisationens kultur genom mesosystemet. Mesosystemet bildar en sorts "kod" som styr processerna inom organisationen. Det räcker inte med en vilja att ändra kulturen, man måste ändra "koden" för att en ändring skall komma tillstånd. "Koden" i sig är ett mönster av organisationens samtliga relationer, formella och informella ledare, formella och informella regler, individuella och gruppernas formella och informella mål och syften. En process på övergripande (meta) nivå i alla system är systemets självreglerande funktion, med enda syfte att bibehålla systemet. Om en organisations främsta syfte (omedvetet) blir att bevara sig själv så kommer varje "hot" om förändring att motarbetas.

Som behandlingsassistent med kontaktmannauppdrag så arbetar samtliga på schema med oregelbundna arbetstider och ingår huvudsakligen i avdelningsarbetet. Och vare sig man vill det eller inte, bestämmer "koden" att det miljöterapeutiska avdelningsarbetet är den viktigaste arbetsuppgiften, att avdelningens regel och normsystem är grunden och bär hela organisationen och måste skyddas mot yttre angrepp. Arbetsuppgifter såsom externa kontakter med anhöriga, socialtjänst, dokumentation m m är inte schemalagda och blir i praktiken en bisyssla, något som kan göras när avdelningsarbetet tillåter. Den "kod" som styr strukturen och processerna i avdelningsarbetet tycks dock ha bestämt att avdelningsarbetet inte tillåter bisysslor. Det finns sällan tid för sådant. Att utveckla andra arbetsuppgifter skulle alltså (hypotetiskt) utmana avdelningsarbetet som den viktigaste delen i systemet, navet vilket allt rör sig runt.

### **Högantorps organisation**

Vi ser moderinstitutionen som en vertikalt uppbyggd organisation där ledningsgruppen har det direkta ansvaret för utredningarna, och övrig personal för omvårdnadsarbetet. Beslut måste förankras på olika nivåer och i olika forum. Detta innebär i praktiken att personal i ledningsfunktioner initialt tar emot, formulerar och accepterar utredningsuppdragen. Ledningen blir i praktiken den/de personer som är mest tillgängliga och kan erbjuda kontinuitet i kontakterna med uppdragsgivaren. När kontaktpersonerna tillsätts blir de uppdragsgivarens "officiella" samarbetspartner och de som ska tillgodose uppdragsgivarens förväntningar, i praktiken göra jobbet och göra utredningen. (Informationsinhämtande och problemlösning.) Uppdraget/bedömningen överlämnas sedan tillbaka till uppdragsgivaren.

Vår hypotes är att kontaktpersonernas roller och ansvar för olika arbetsuppgifter i praktiken blir oklara i och med att de sällan har möjlighet till kontinuitet i kontakterna med uppdragsgivaren. Det finns risk att det uppdrag som förs in i organisationen blir mer eller mindre "hängande i luften" och far fram och tillbaka mellan olika uppdragstagare. (Kontaktpersoner, ledning, psykolog, läkare, tjänstgörande avdelningspersonal, handledningsforum m m.) Ingen vet riktigt när vem som gör vad och hur! Under resans gång kommer "uppdraget" att formuleras och omformuleras för att passa respektive uppdragstagares syften, regelsystem och behov. Bronfenbrenner beskriver vikten av att det finns gemensamma och tydliga mål mellan mikrosystemen i ett större system för att utvecklingsprocessen inte ska stagnera. Vi tror att kontaktpersonerna kan hamna i lojalitetskonflikter mellan de olika uppdragsgivarna, vilket gör att kontaktpersonernas energi och tänkande till stor del används för att tolka och förstå organisationens förväntningar.

### **Projektets utveckling ur ett organisations perspektiv**

Projektarbetsgruppen hade som nämnts helt andra praktiska förutsättningar (dagtidsarbete, frikopplade från avdelningsarbetet, mandat att arbeta utanför gängse regelsystem). Vi hade själva möjlighet att ta emot och specificera respektive uppdragsgivares förväntningar, och hade i praktiken det fulla ansvaret för utrednings- och omvårdnadsprocessen. Vi tog emot uppdraget direkt av uppdragsgivaren och hade möjlighet att kontinuerligt diskutera och tydliggöra uppdragsgivarens förväntningar, och våra möjligheter att tillgodose dessa förväntningar. Risken för missförstånd minskade i och med att färre personer och beslutsnivåer var inblandade.

Vi kunde ha fokus på uppdragsgivarens förväntningar och vårt arbete kunde i högre grad riktas ut mot det sammanhang ungdomen var en del av. Vår energi och tänkande användes mer till problemlösning inom uppdragsgivarens system, än att lösa problem inom vår egen institution.

Utifrån uppdragsgivarens förväntningar och problemformuleringar kunde vi se till att övriga institutionens kompetens tillfördes uppdraget (omvårdnadsarbete, psykolog, läkarbedömningar m m) och att dessa olika stödsystem mer aktivt bidrog till att uppfylla uppdragsgivarens förväntningar.

Omedvetet formade vi en egen kultur, d v s att i fokus var uppdragsgivarens förväntningar och att målet med arbetet var omvårdnad av den unge på institutionen. Problemlösning och utredningsarbetet kunde inriktas på den unges relationer och sammanhang utanför institutionen.

Tror vi!